

1 Общи свойства

1.1 Функция

Числова функция: подмножество на равнината $\Gamma_f \subset \mathbb{R}^2$, за което от $(x, y) \in \Gamma_f$ и $(x, u) \in \Gamma_f$ следва $y = u$. Образно казано, всяка вертикална права пресича Γ_f в най-много една точка.

Неформално казано, функцията е „правило“, по което на някои числа се съпоставя най-много едно число

Означение: $f : \mathbb{R} \longrightarrow \mathbb{R}$

Дефиниционна област: $D_f = \{x \in \mathbb{R} : \exists y \in \mathbb{R} : (x, y) \in \Gamma_f\}$

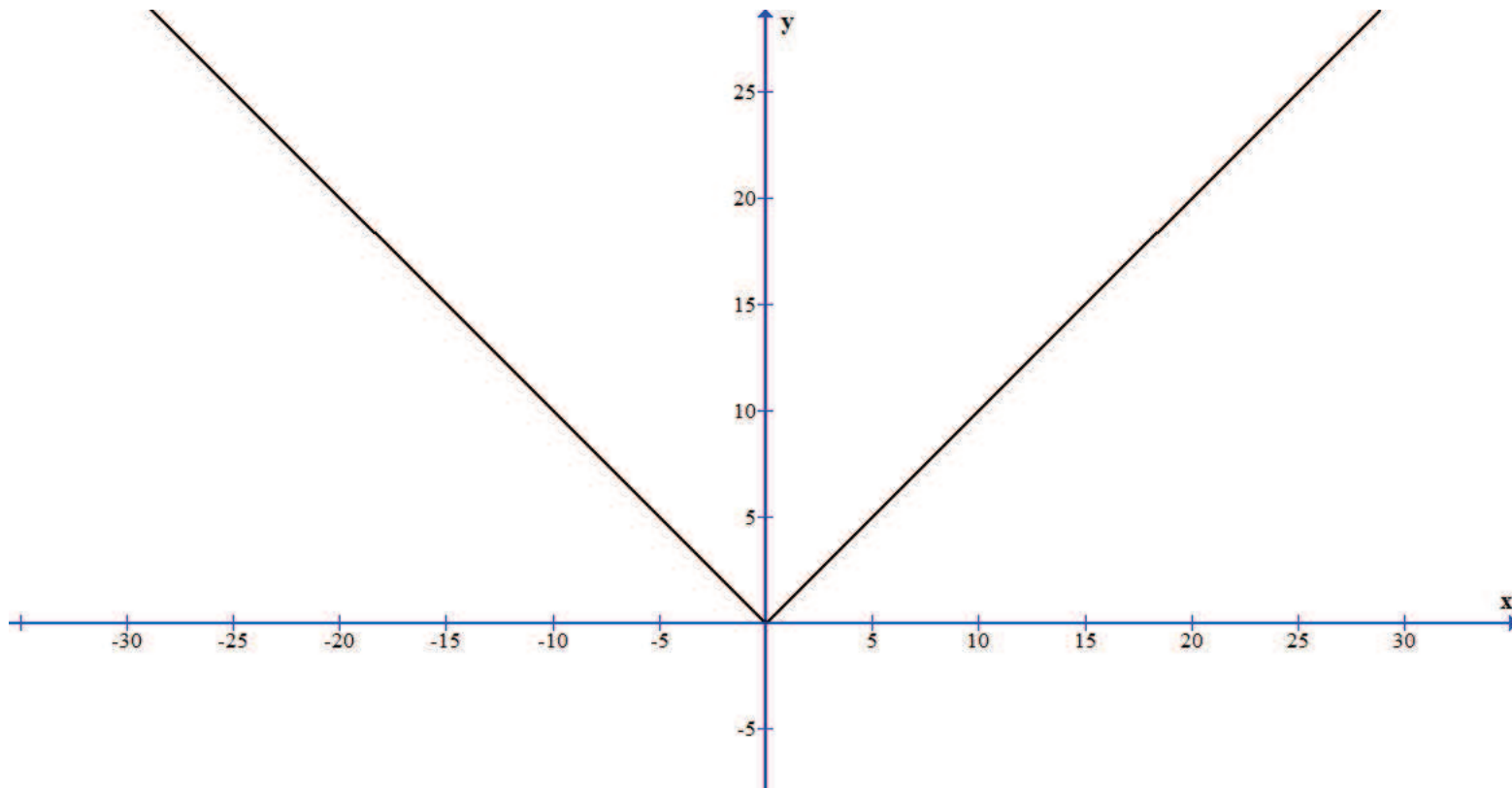
Област на стойностите: $R_f = \{y \in \mathbb{R} : \exists x \in \mathbb{R} : (x, y) \in \Gamma_f\}$

Примери:

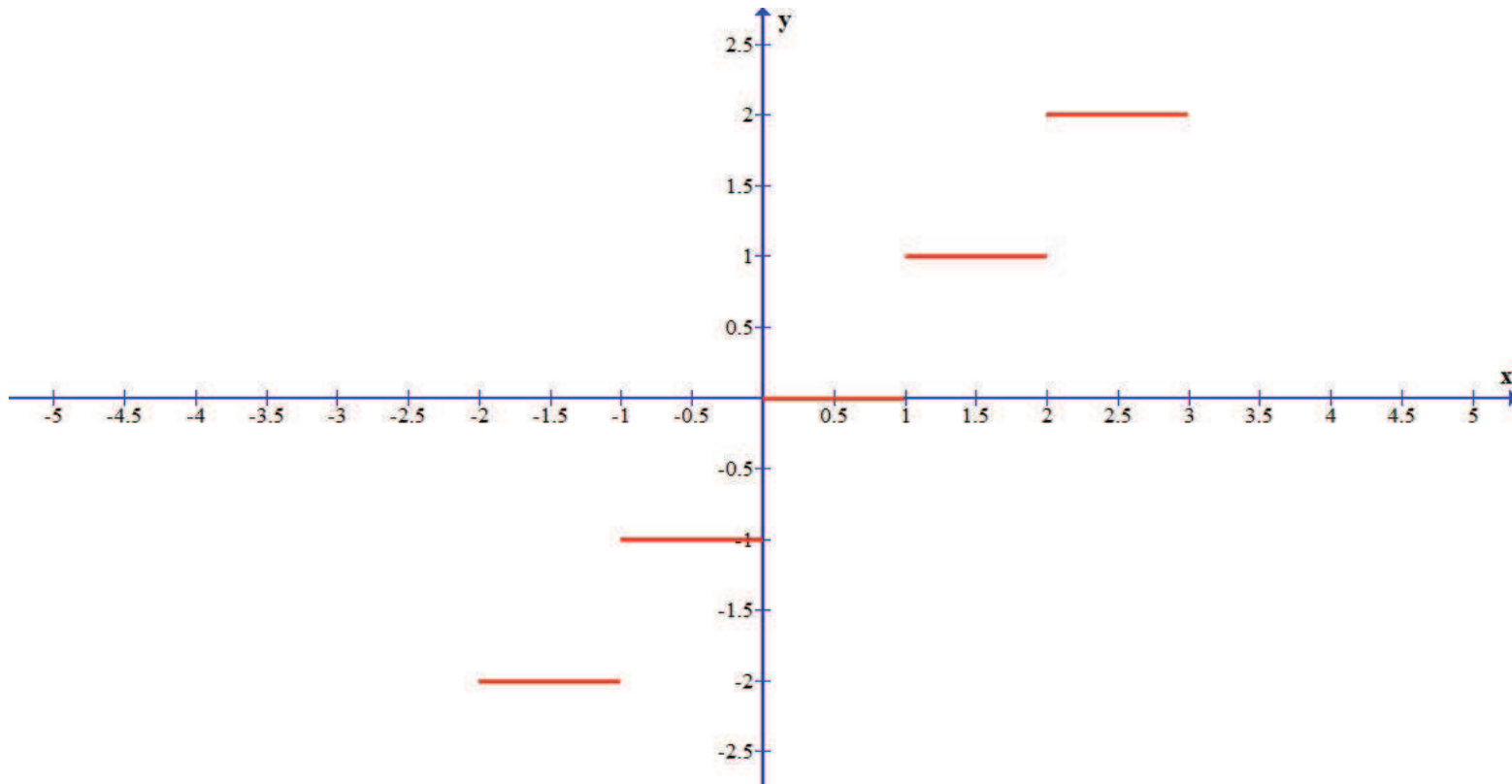
$$\bullet f(x) = \begin{cases} 1 & \text{за } x \in \mathbb{Q} \\ 0 & \text{за } x \in \mathbb{R} \setminus \mathbb{Q} \end{cases}$$

$$\bullet \chi_A(x) = \begin{cases} 1 & \text{за } x \in A \\ 0 & \text{за } x \notin A \end{cases}$$

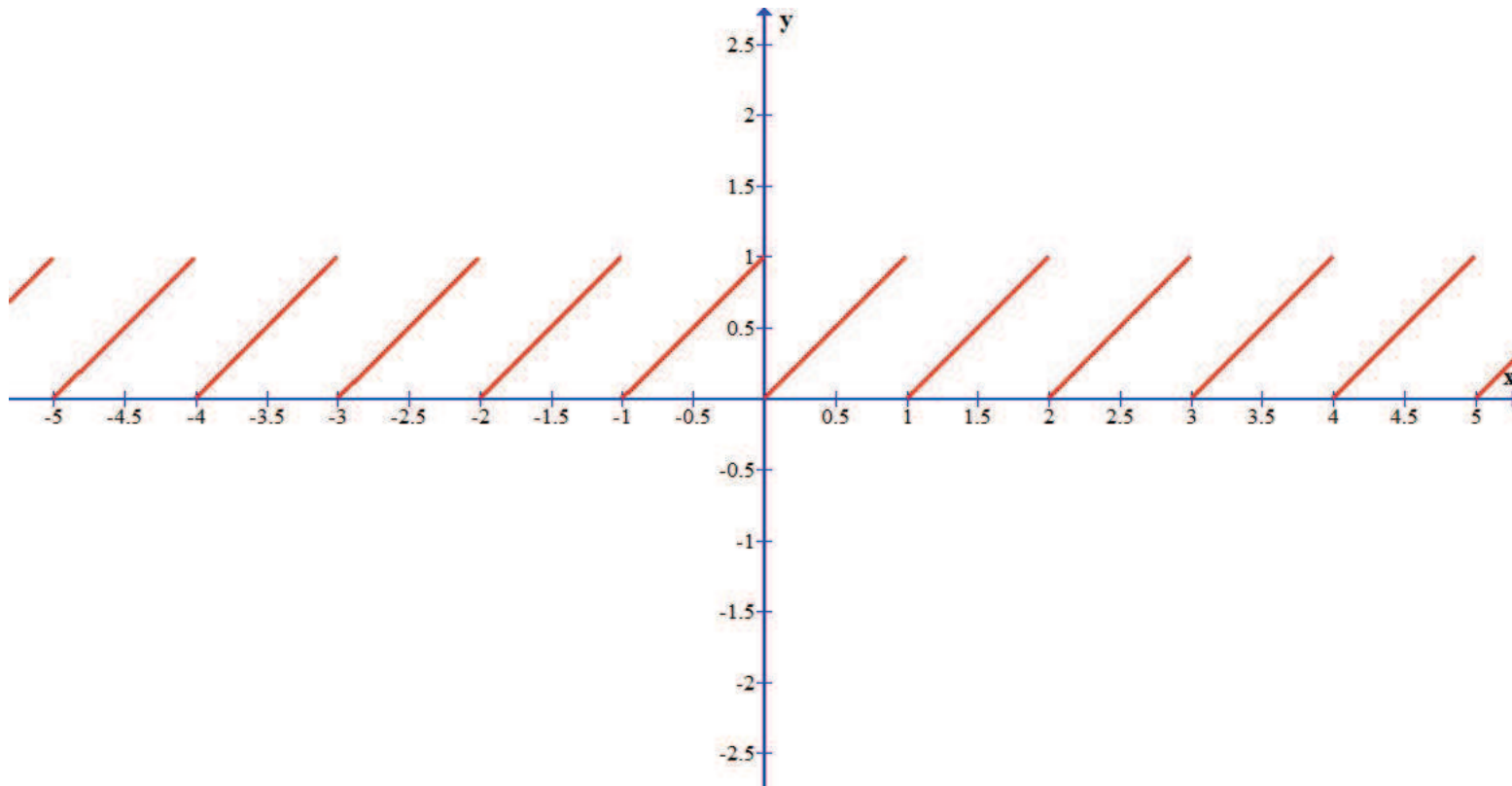
- Абсолютна стойност $|x| = \max(x, -x)$

- Цяла част $[x] = \max \{n \in \mathbb{Z} : n \leq x\}$

- Дробна част $\{x\} = x - [x]$

1.2 Композиция на функции (съставна, „сложна“ функция)

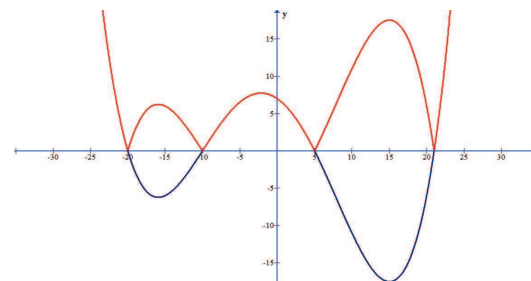
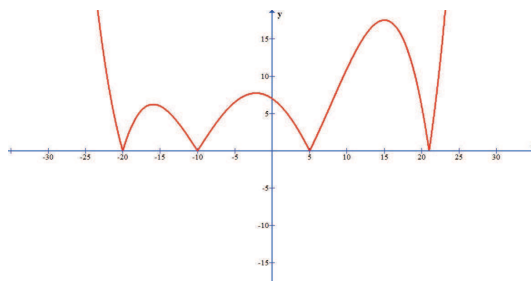
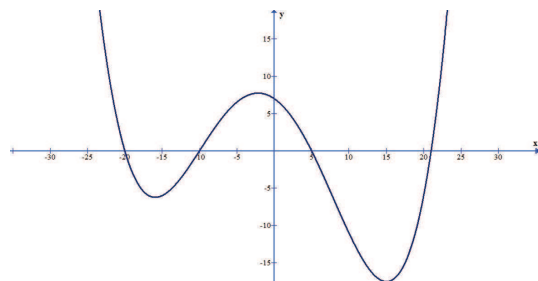
За дадени функции f и g дефинираме композицията им чрез $g \circ f(x) = g(f(x))$.

$$D_{g \circ f} = \{x \in D_f : f(x) \in D_g\}$$

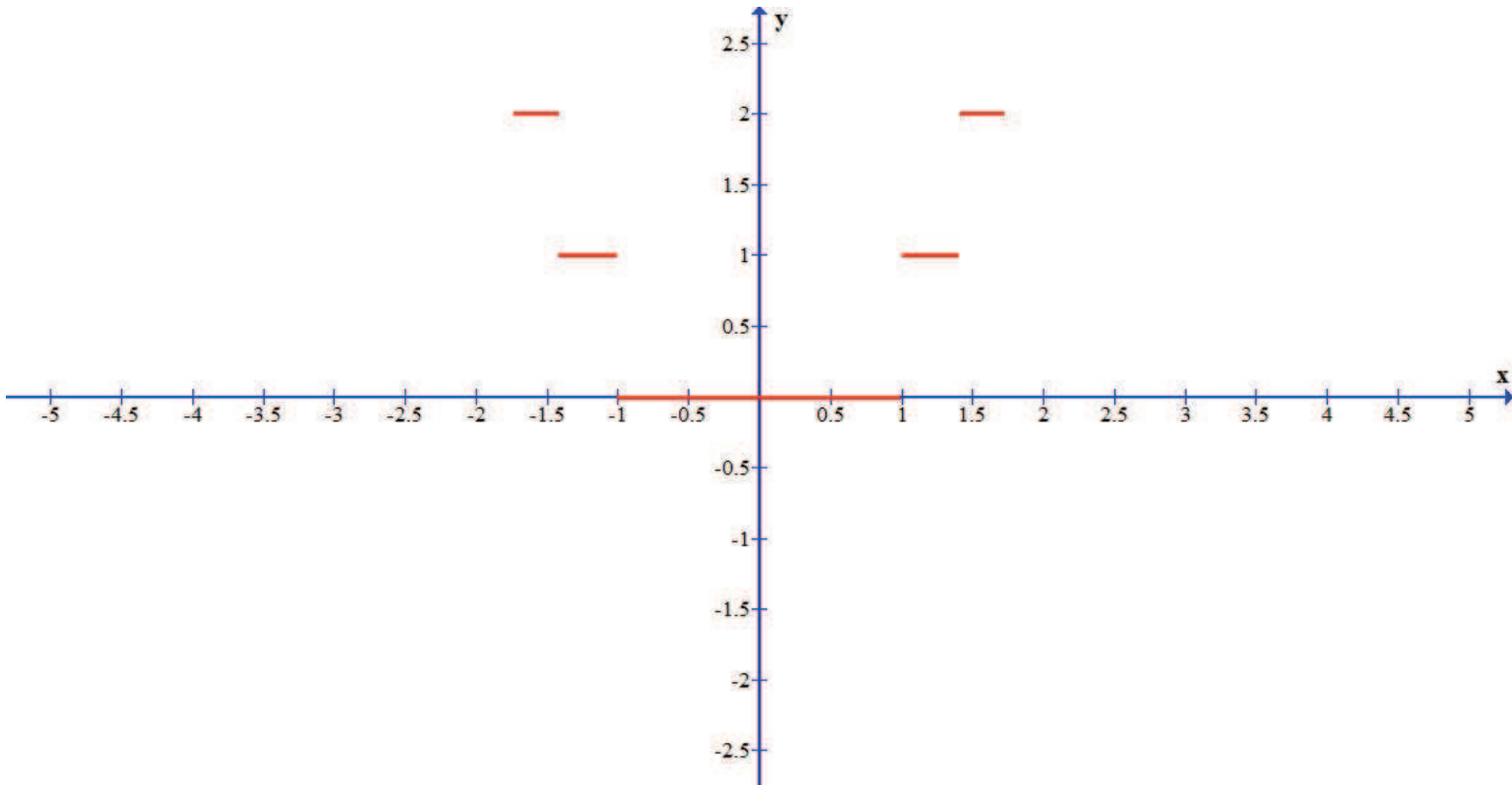
Композицията е асоциативна, но не е (най-често) комутативна операция.

Примери:

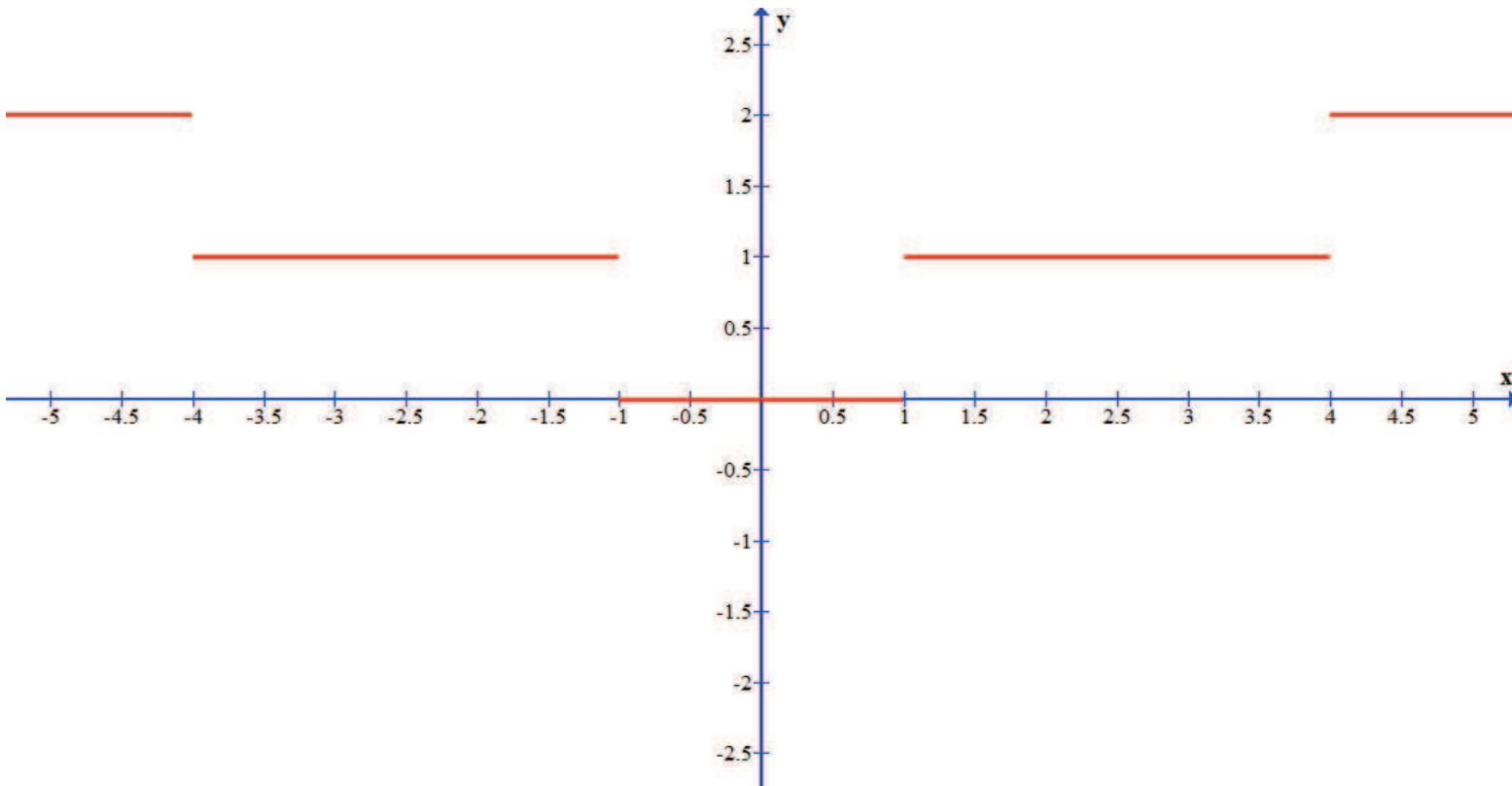
- $f(x)$ и $|f(x)|$

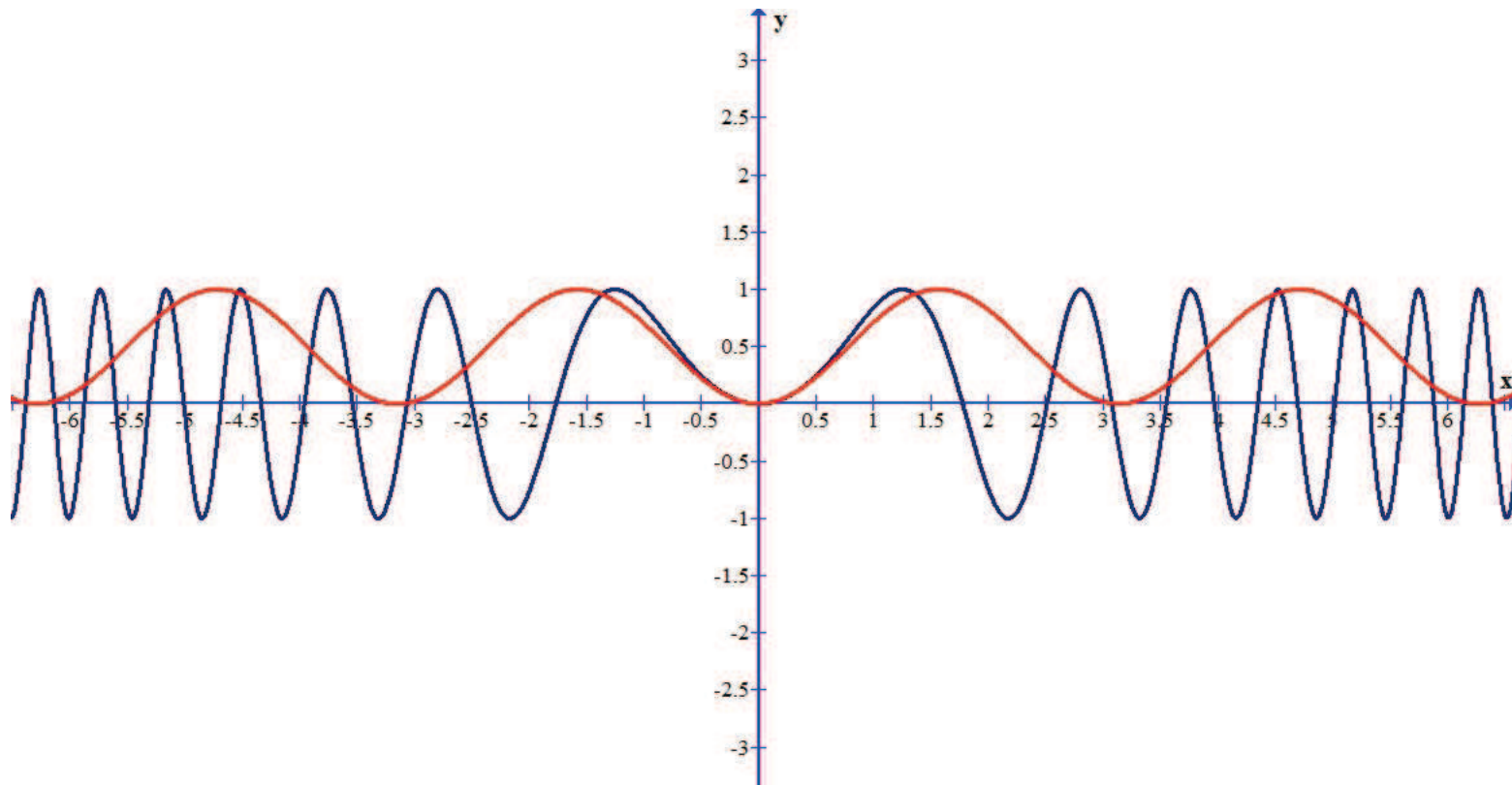
- $[f(x)]$

- $[f(x)]$

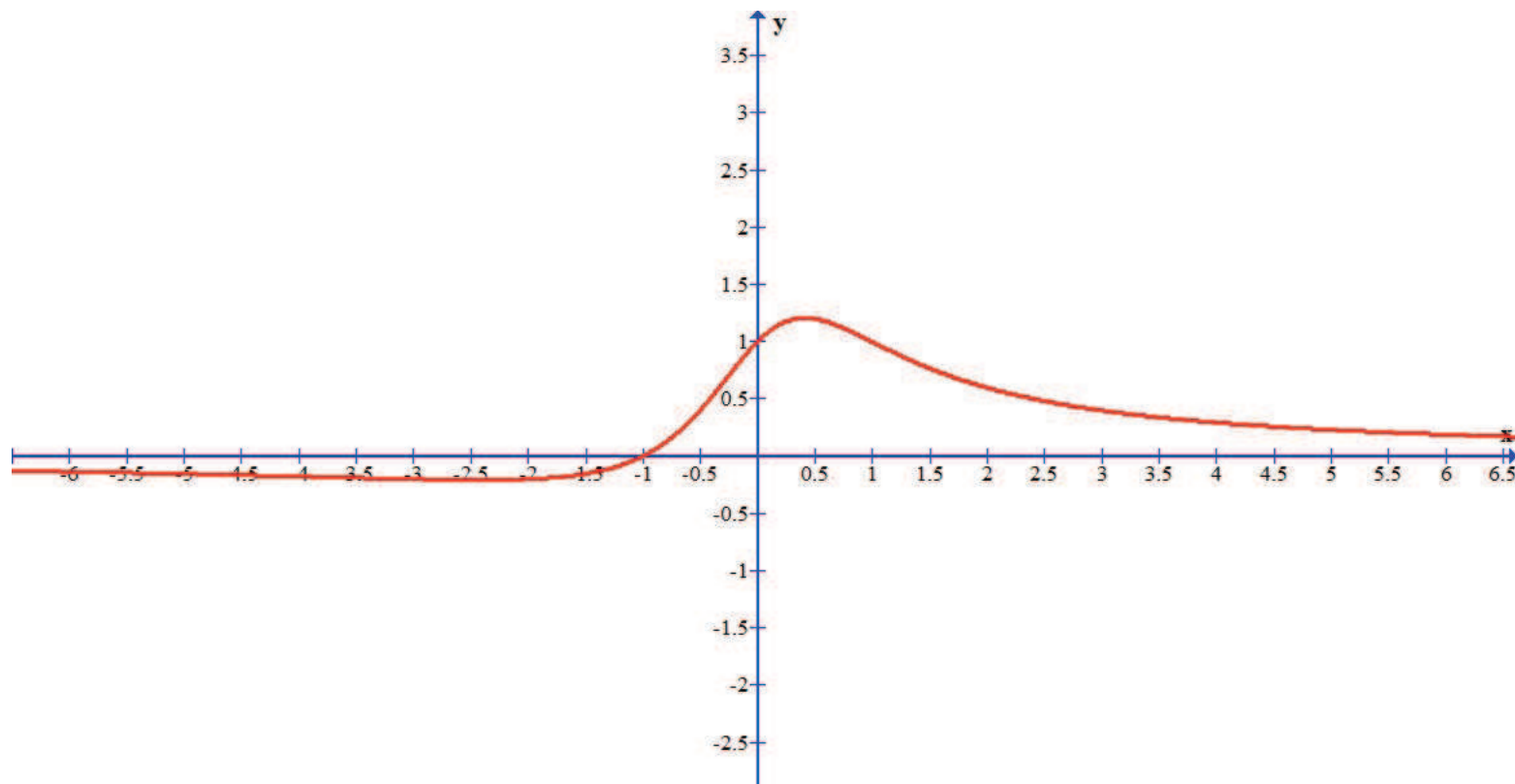
- $\sin^2 x \neq \sin x^2$

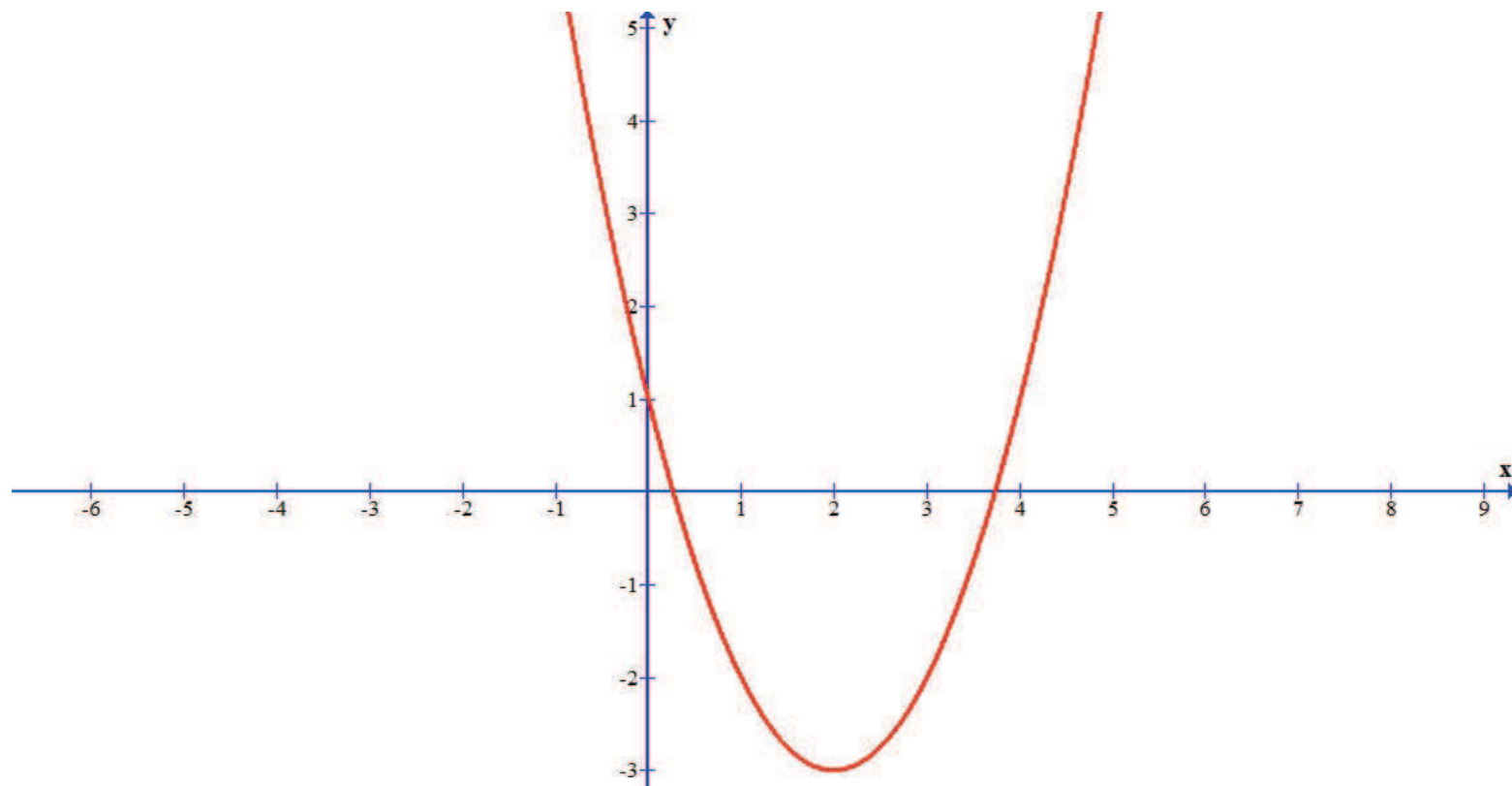
1.3 Ограничени (неограничени) в множество $A \subset D_f$

- ограничена отгоре: $f(x) \leq c$ за всяко $x \in A$
- неограничена отгоре: за всяко c има $x \in A$ с $f(x) > c$
- ограничена отдолу: $f(x) \geq c$ за всяко $x \in A$
- $|f(x)| \leq c$ за всяко $x \in A$
- неограничена е еквивалентно на неограничена отгоре ИЛИ неограничена отдолу
- сума (разлика) и произведение на ограничени е ограничена
$$|f(x)| \leq C_f, |g(x)| \leq C_g \Rightarrow |f(x) + g(x)| \leq |f(x)| + |g(x)| \leq C_f + C_g$$
$$|f(x)| \leq C_f, |g(x)| \leq C_g \Rightarrow |f(x)g(x)| \leq |f(x)| \cdot |g(x)| \leq C_f \cdot C_g$$
- ако f е ограничена в A и f е ограничена в B , то f е ограничена в $A \cup B$

Пример $\frac{x+1}{x^2+1}$ е ограничена (отгоре и отдолу) в \mathbb{R}

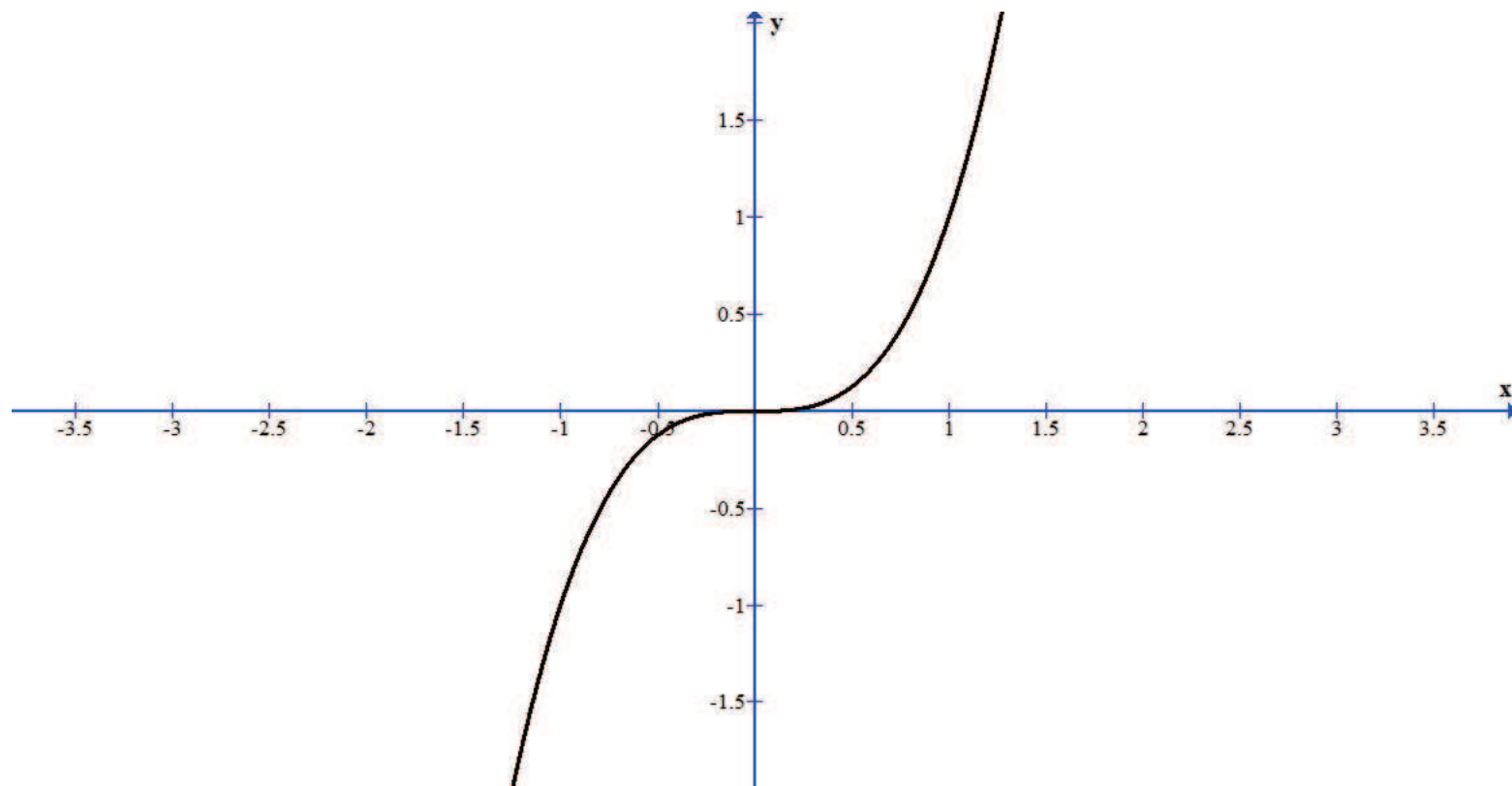
Пример $x^2 - 4x + 1$ е ограничена отдолу в \mathbb{R}

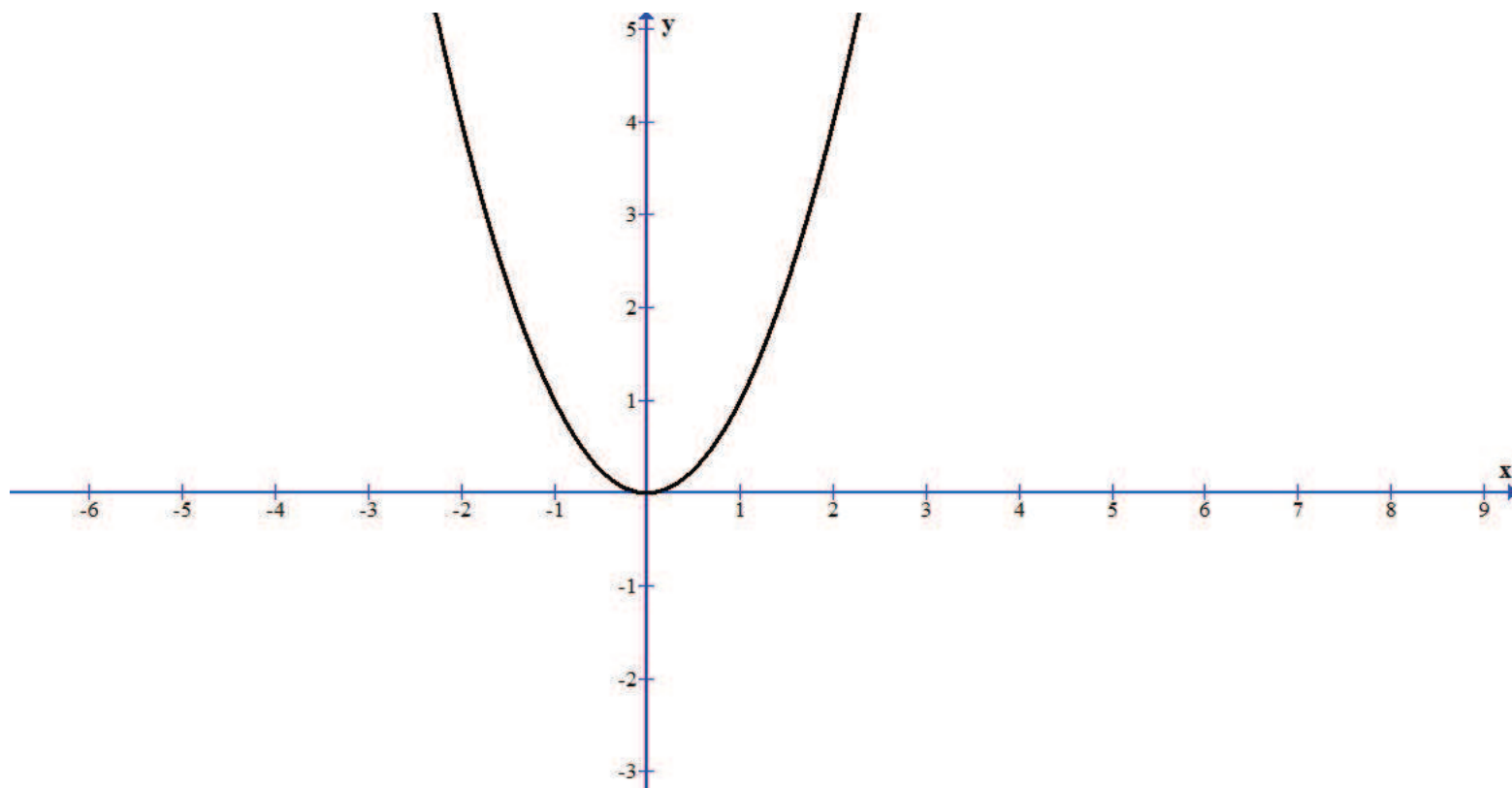
1.4 Монотонни в множество $A \subset D_f$

- растяща $f(x) \leq f(y)$ за всеки $x \leq y, x \in A, y \in A$
- строго растяща $f(x) < f(y)$ за всеки $x < y, x \in A, y \in A$
- намаляваща $f(x) \geq f(y)$ за всеки $x \leq y, x \in A, y \in A$
- строго намаляваща $f(x) > f(y)$ за всеки $x < y, x \in A, y \in A$
- сума на растящи (намаляващи) е растяща (намаляваща)
- произведение на растящи (намаляващи) И НЕОТРИЦАТЕЛНИ е растяща (намаляваща)
- съставна функция от две растящи (намаляващи) е растяща
- съставна функция от растяща и намаляваща е намаляваща
- f е растяща (намаляваща) $\Leftrightarrow -f$ е намаляваща (растяща)

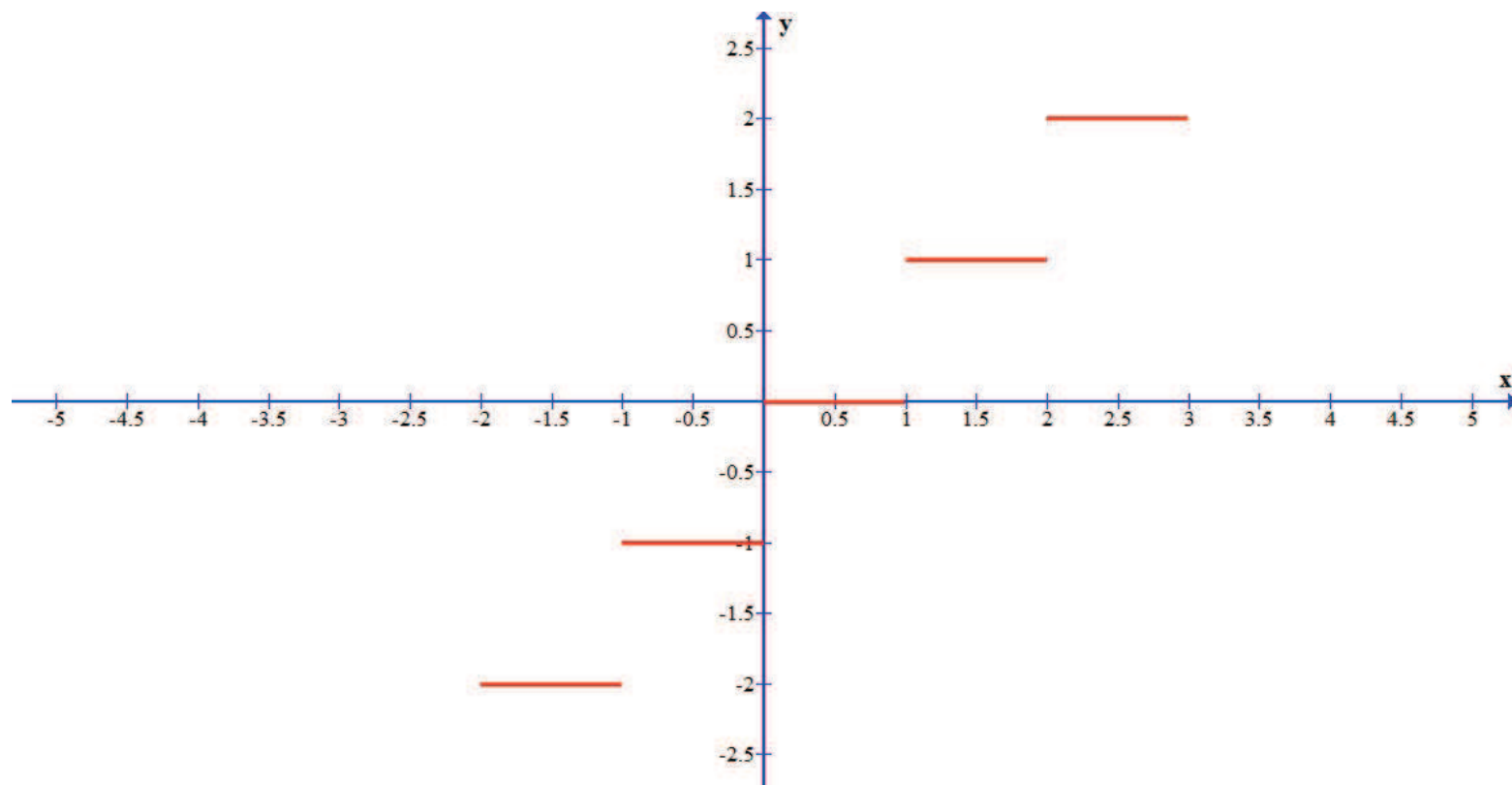
Пример 1 x^3 строго расте в \mathbb{R}

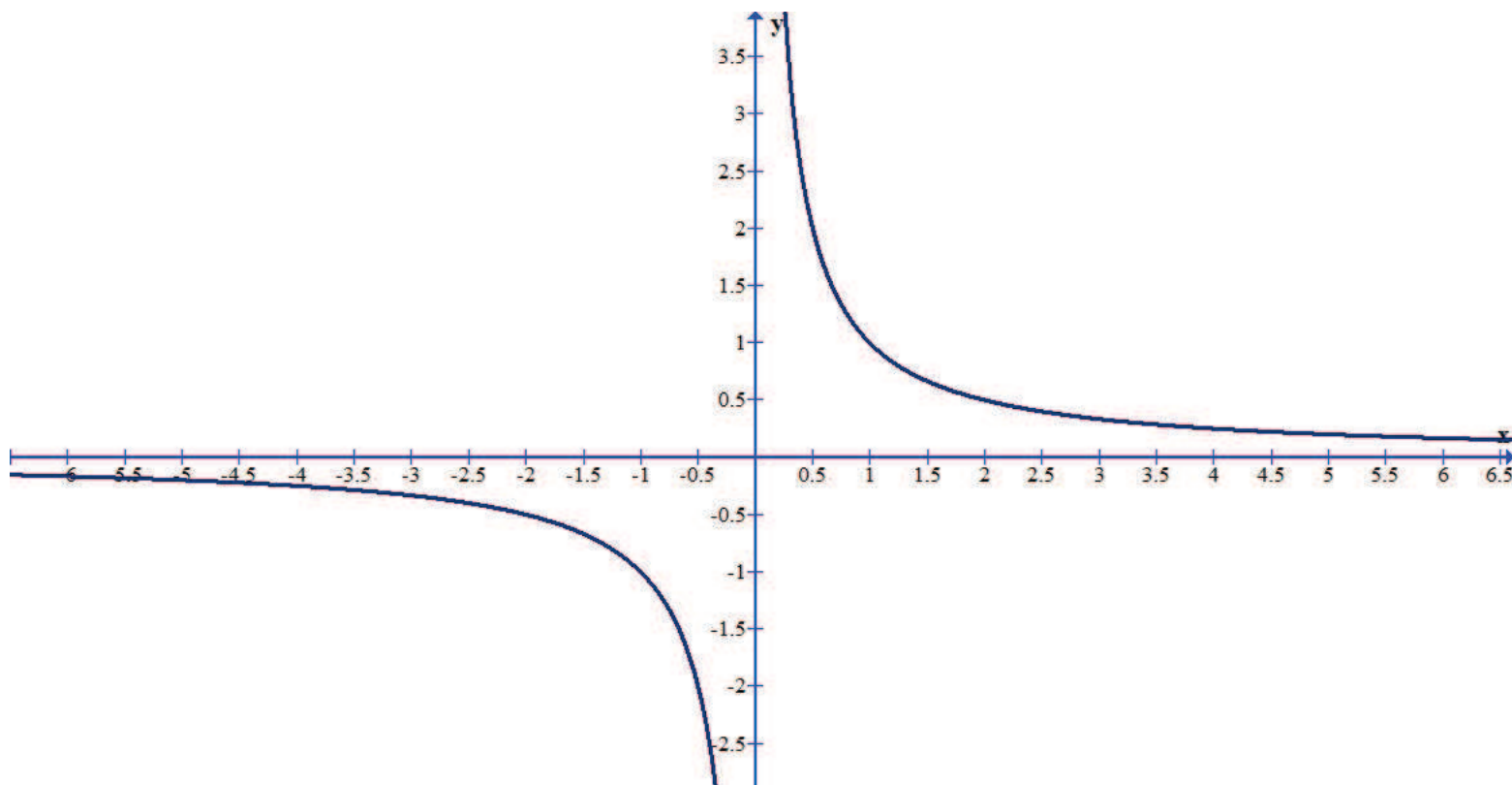
Пример 2 x^2 строго намалява в $(-\infty, 0]$ и строго расте в $[0, +\infty)$

Пример 3 $[x]$ расте в \mathbb{R}

Пример 4 $\frac{1}{x}$ строго намалява в $(-\infty, 0)$ и строго намалява в $(0, +\infty)$, но не е намаляваща в $\mathbb{R} \setminus \{0\}$

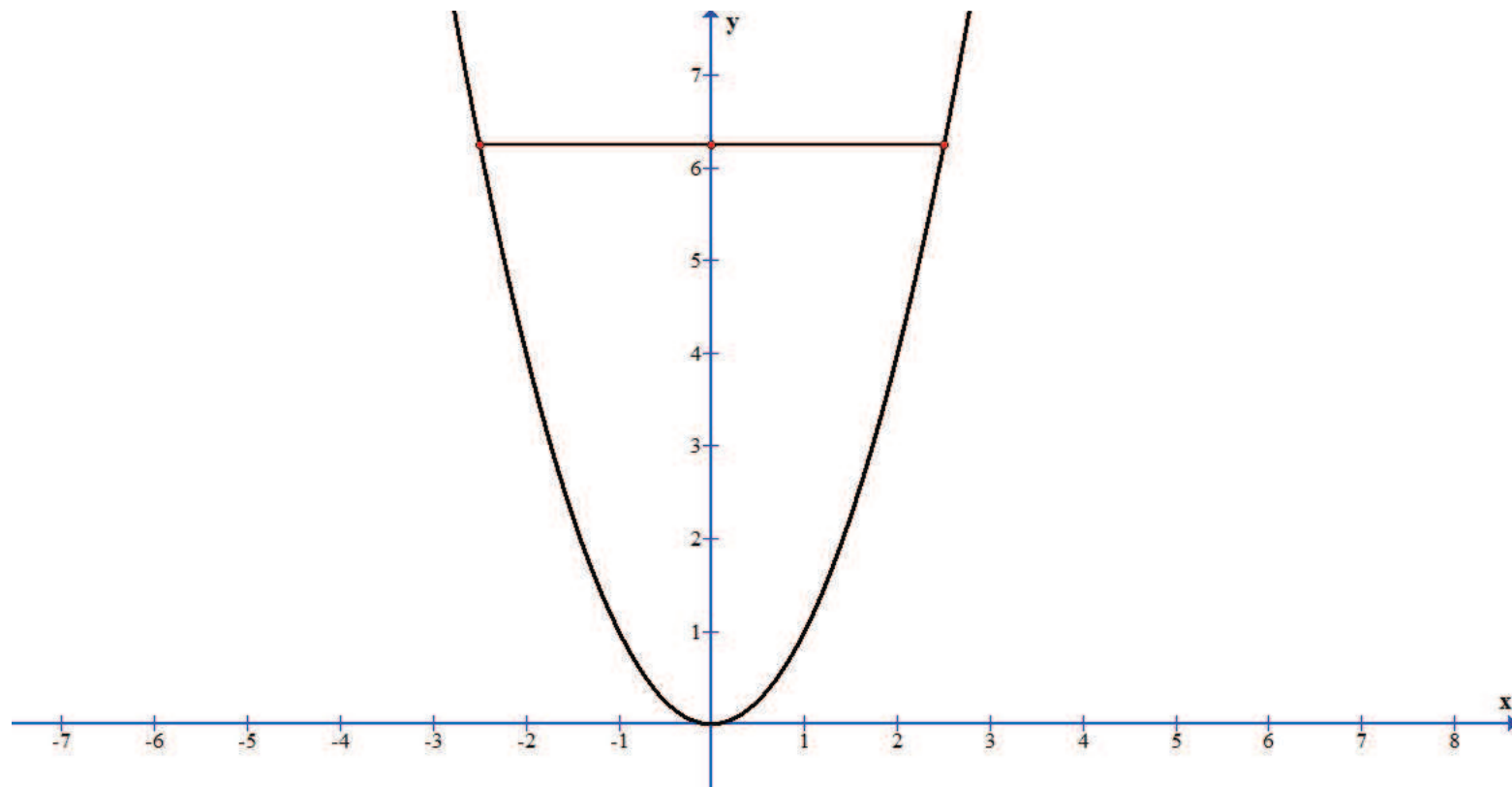

1.5 Четни, нечетни

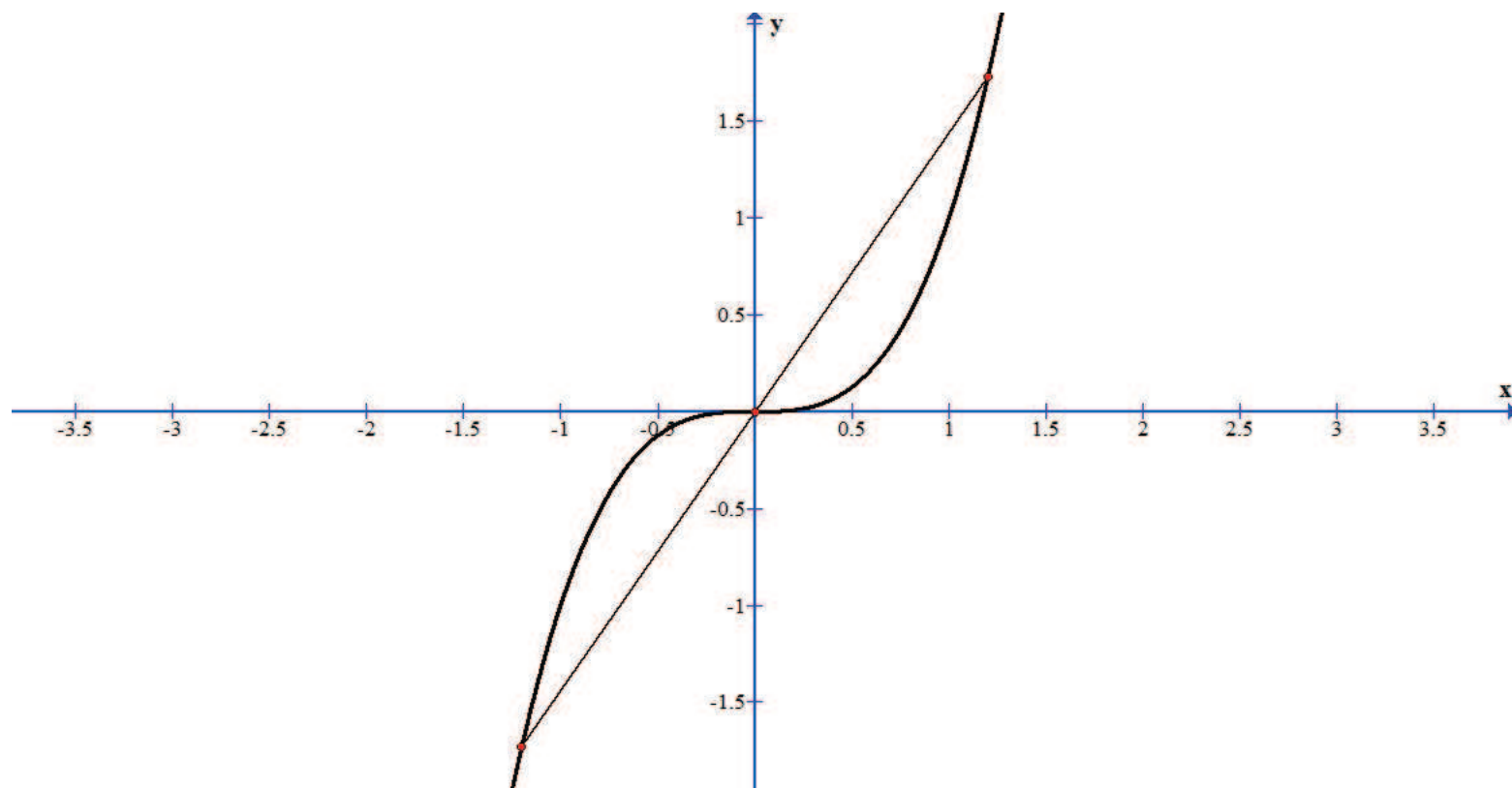
Само в симетрично относно 0 множество $A \subset D_f$

- симетрично относно 0 множество $A \subset D_f$
 $\iff A = -A \iff \{x \in A \iff -x \in A\}$
- четна $f(-x) = f(x)$ за всяко $x \in A$
- нечетна $f(-x) = -f(x)$ за всяко $x \in A$
- сума (разлика) на четни (нечетни) е четна (нечетна)
- произведение на четни (нечетни) е четна
- произведение на четна и нечетна е нечетна
- съставна функция от две нечетни е нечетна
- съставна функция от четна и нечетна е четна
- за да бъде съставна функция четна е достатъчно вътрешната функция да е четна

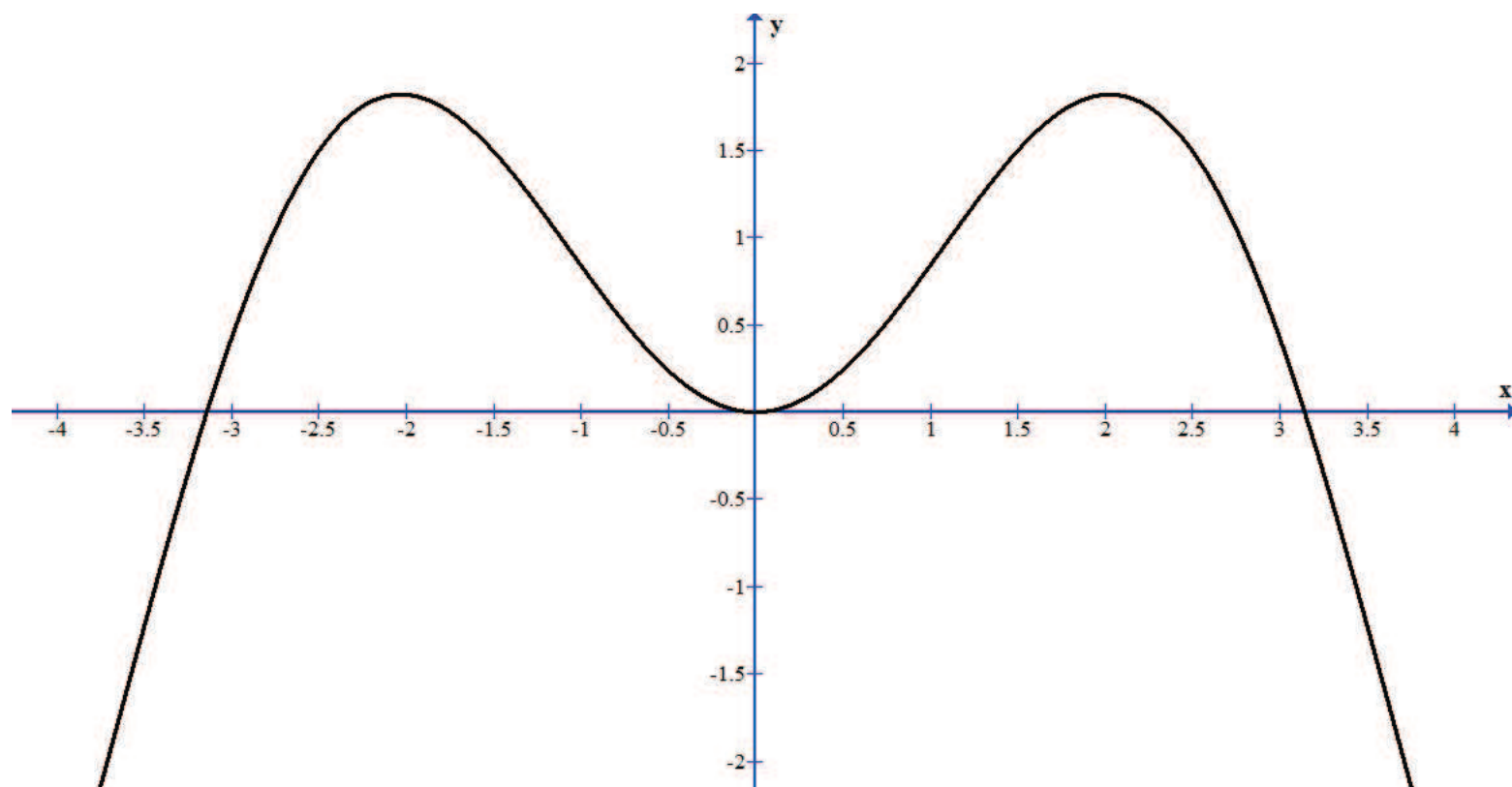
Пример 1 x^2 е четна в \mathbb{R}

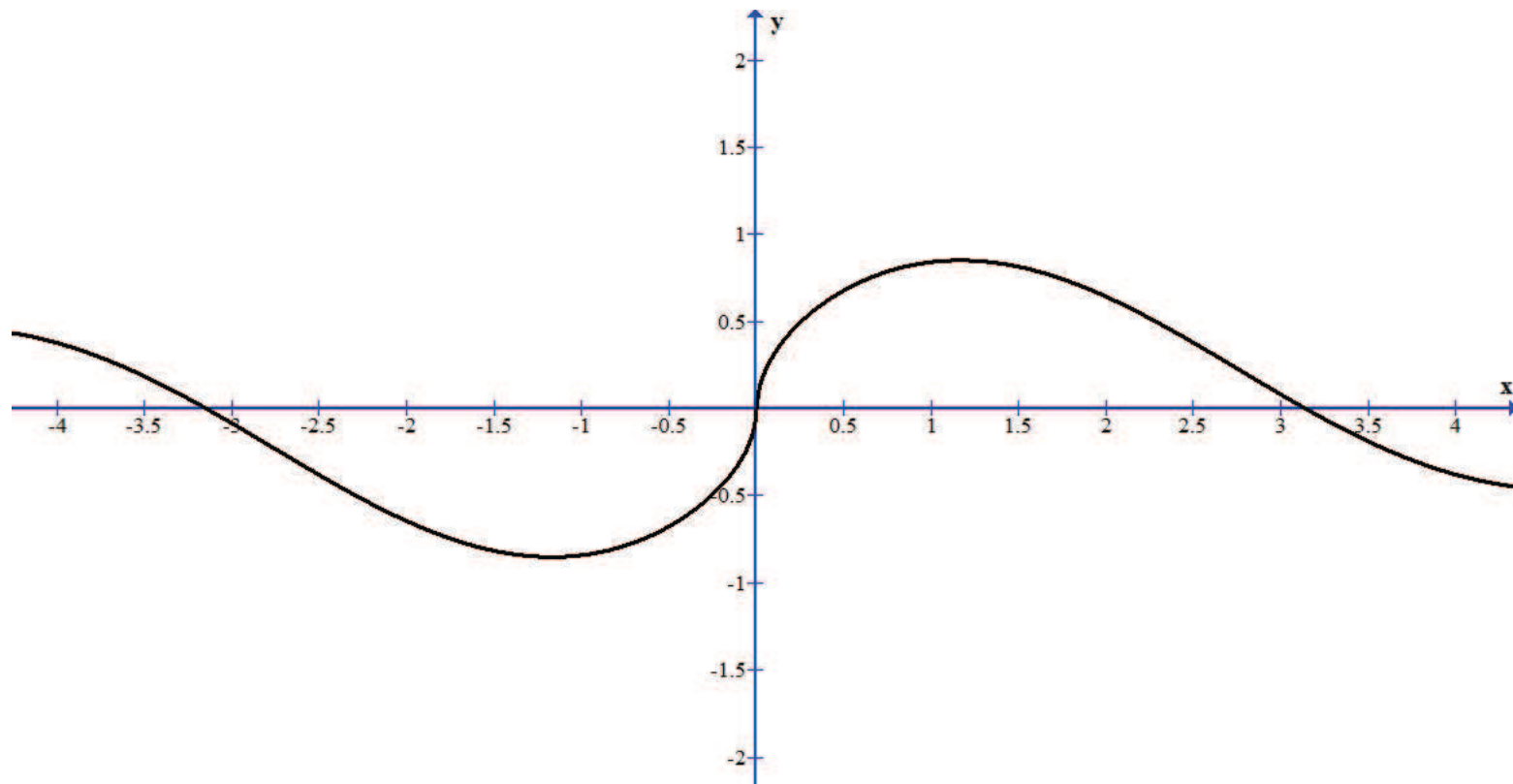
Пример 2 x^3 е нечетна в \mathbb{R}

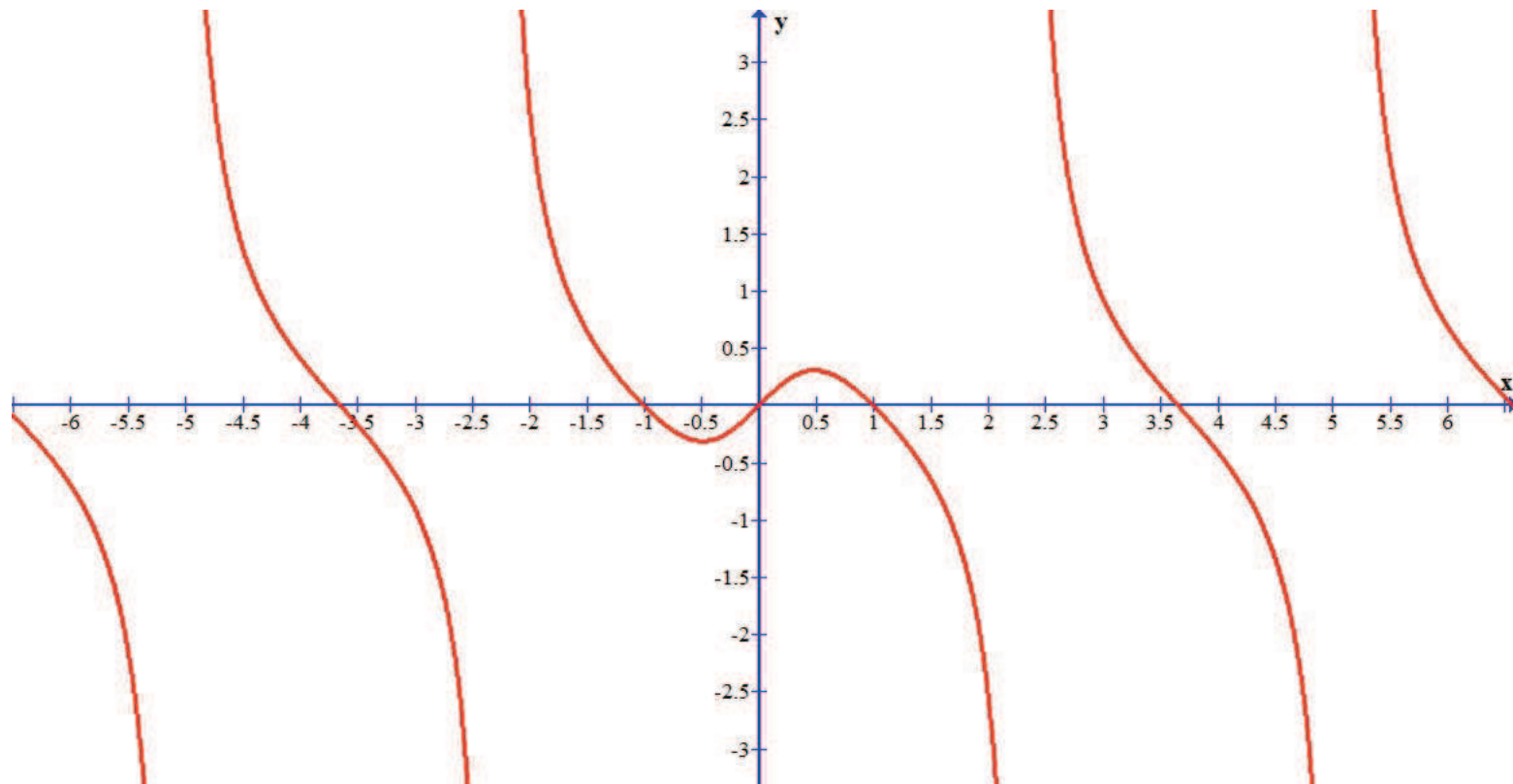
Пример 3 $x \sin x$ е четна в \mathbb{R}

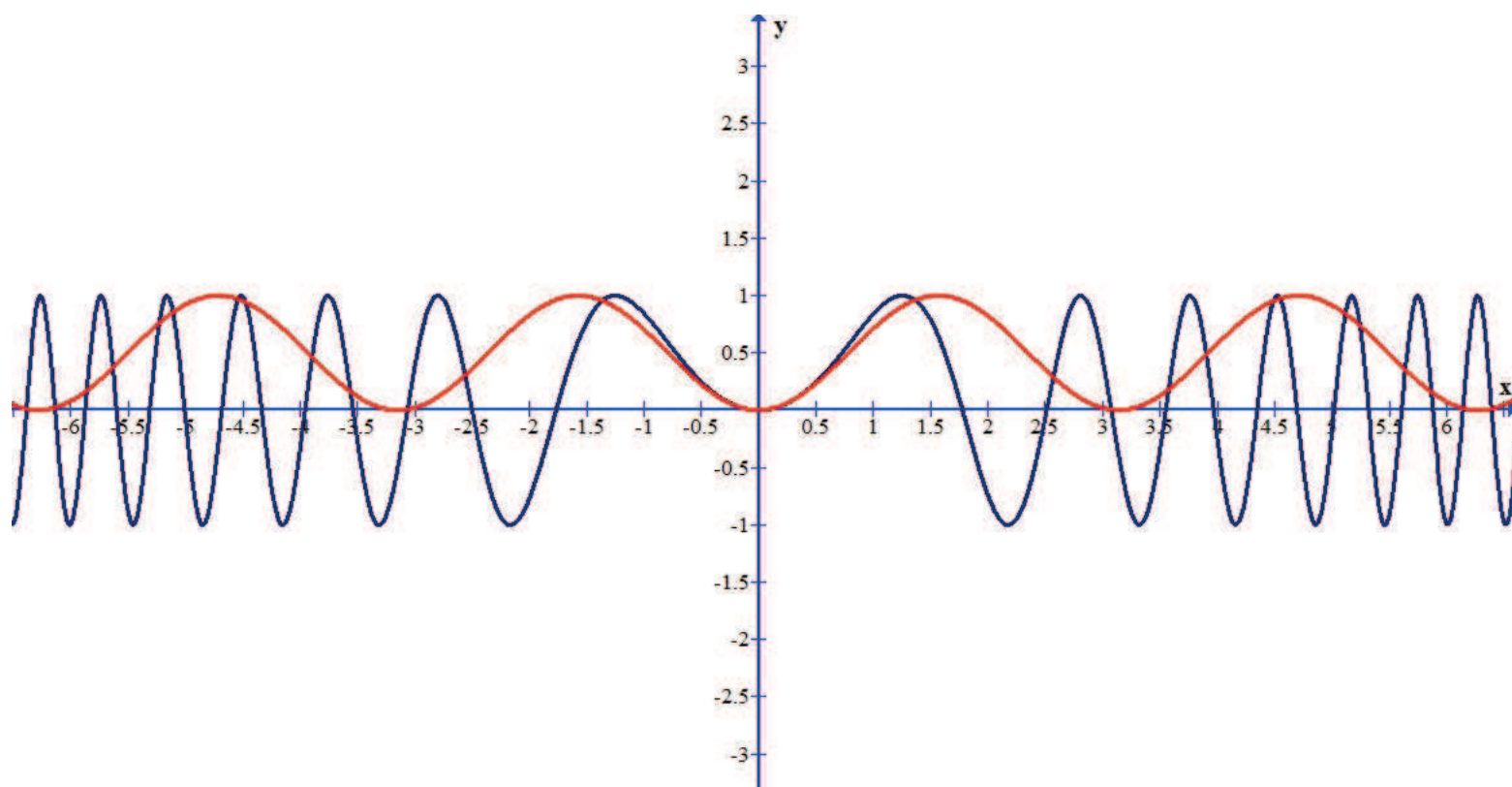
Пример 4 $\frac{\sin x}{\sqrt{|x|}}$ е нечетна в $\mathbb{R} \setminus \{0\}$

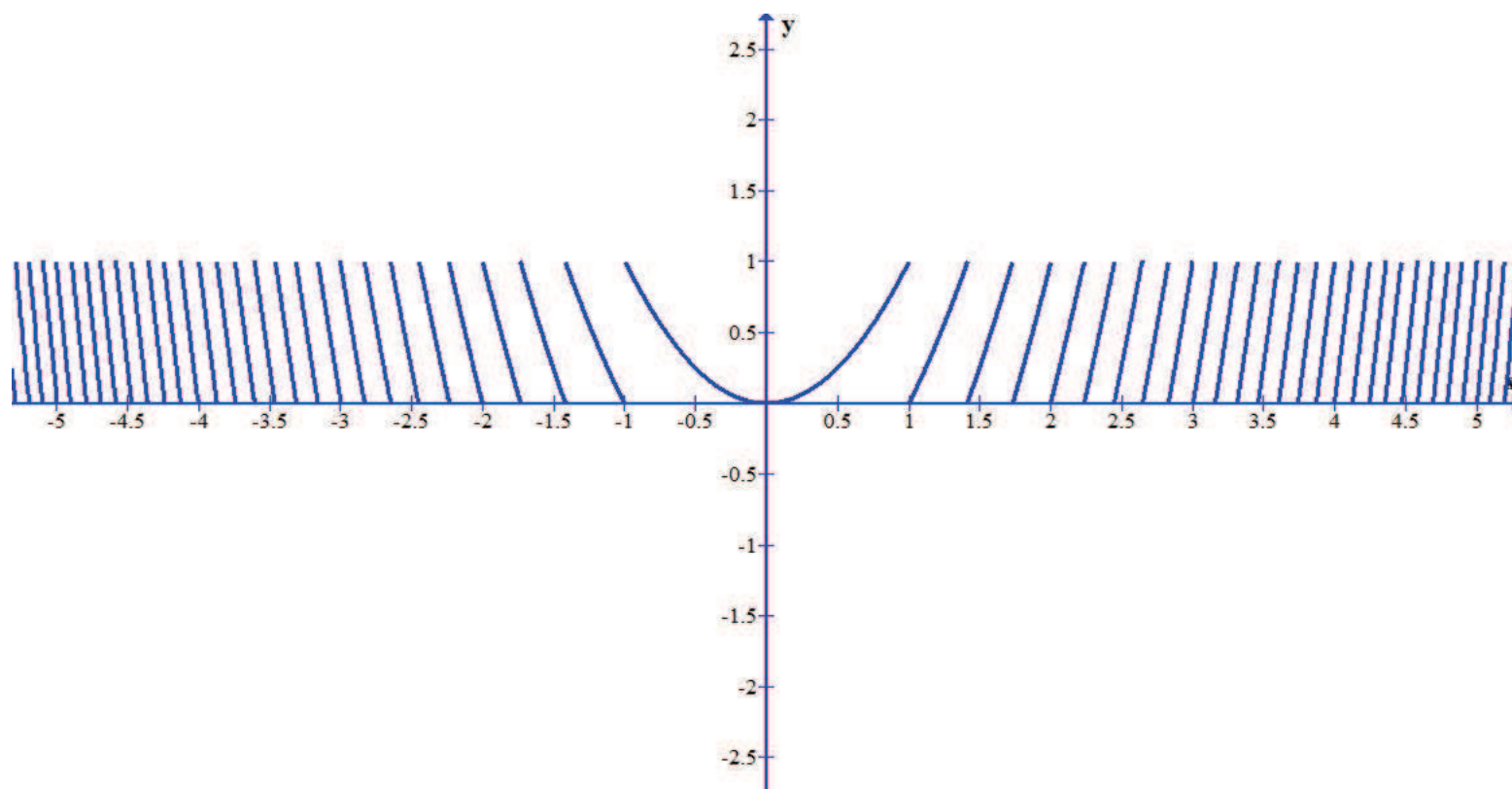
Пример 5 $\operatorname{tg} \frac{x - x^3}{x^2 + 1}$ е нечетна

Пример 6 $\sin^2 x$ и $\sin x^2$ са четни в \mathbb{R}

Пример 7 $\{x^2\}$ е четна, въпреки че $\{x\}$ не е нито четна, нито нечетна

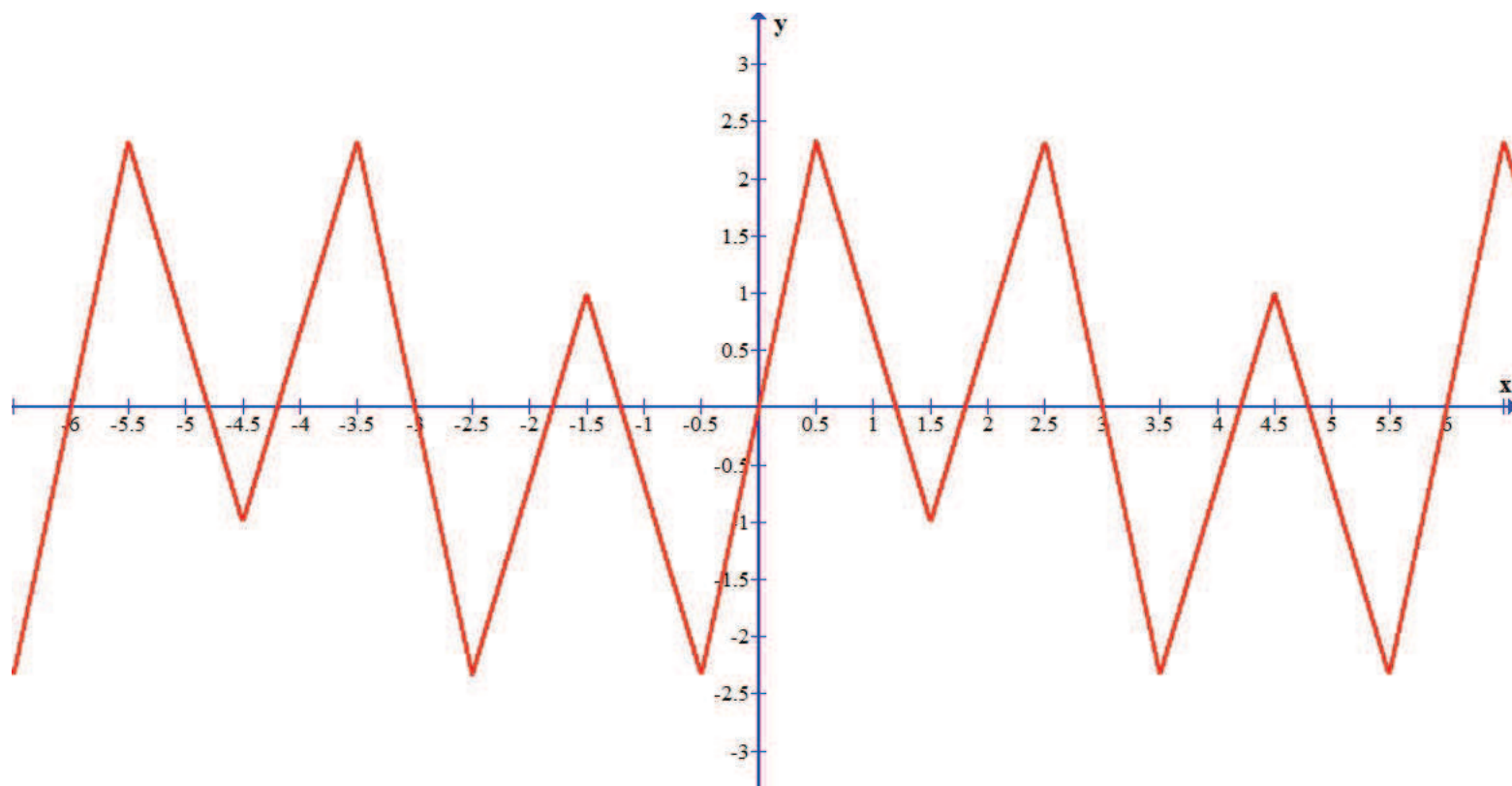

1.6 Периодични

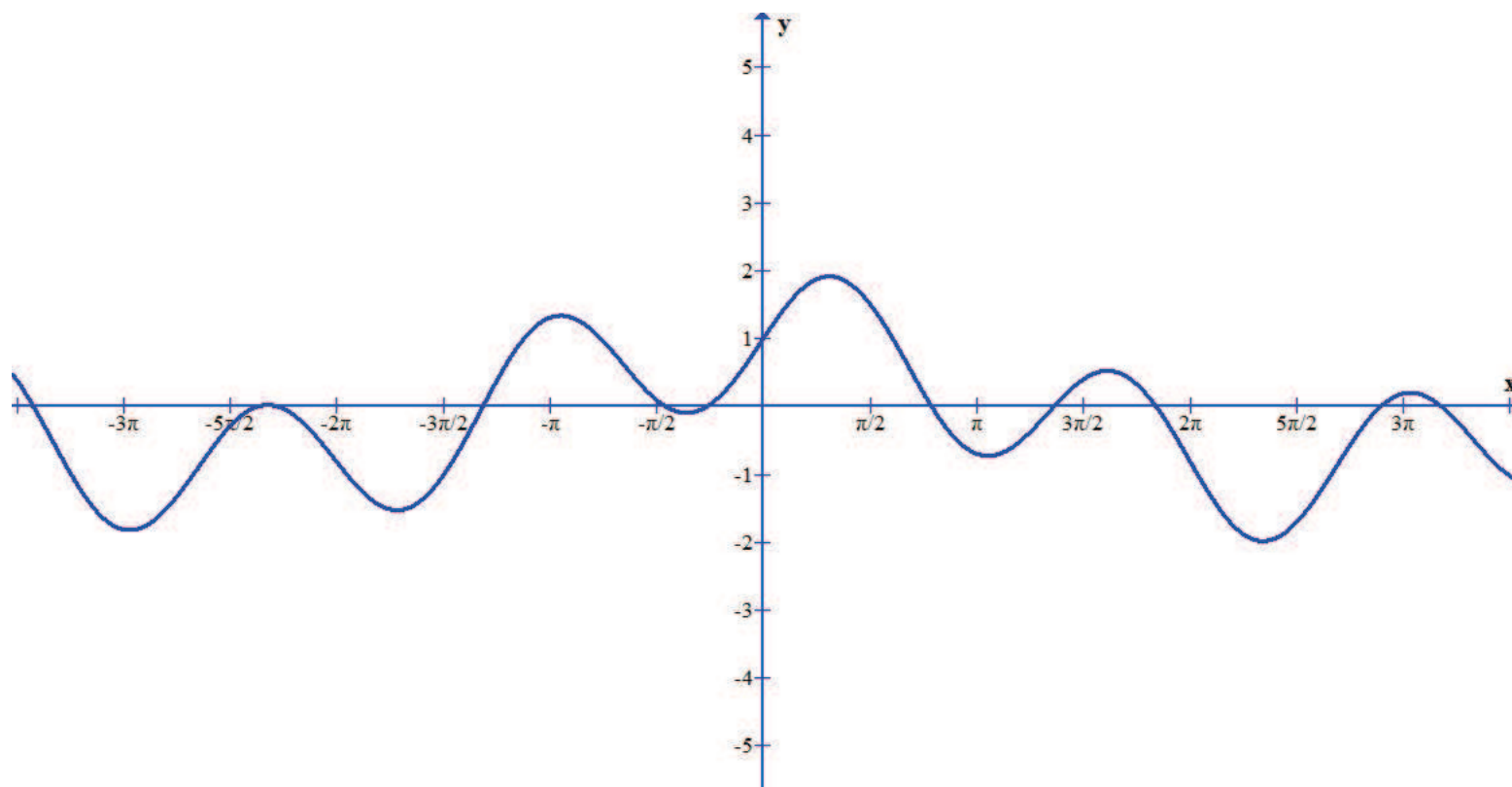
Само в „периодично“ множество $A \subset D_f$

- „периодично“ множество (с период $T > 0$) — $A = A + T$
 $\iff \{x \in A \iff x + T \in A\}$
- периодична с период $T > 0$ — $f(x) = f(x + T)$ за всяко $x \in A$
- сума (разлика), произведение на периодични ??? — отношението на периодите е рационално число
- за да бъде съставна функция периодична е достатъчно вътрешната функция да е периодична
- за да бъде съставна функция периодична е достатъчно външната функция да е периодична и вътрешната да е линейна

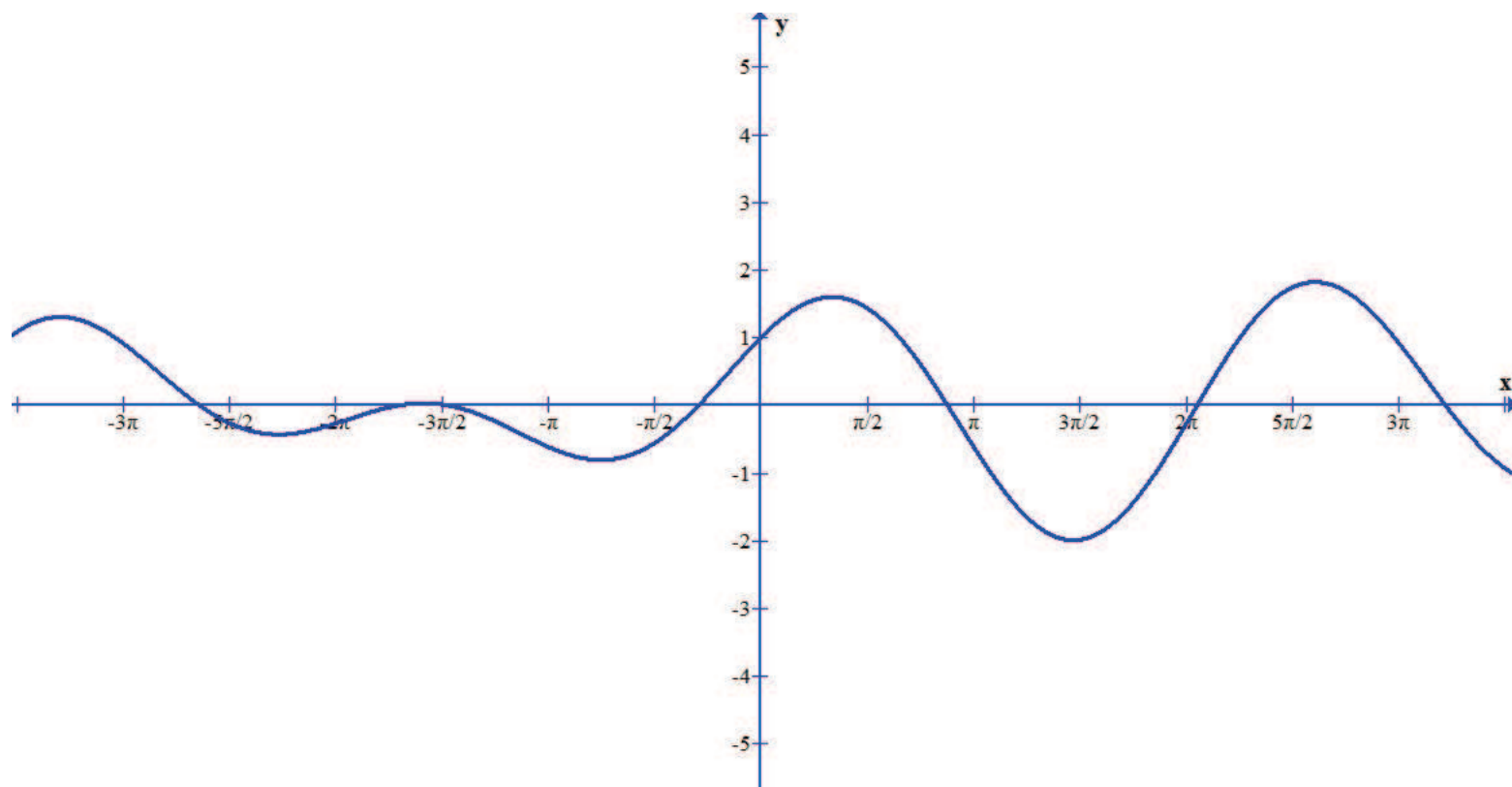
Пример 1 „трион“

Пример 2 $\sin \frac{3x}{2} + \cos \frac{2x}{5}$ е периодична, какъв е периодът?

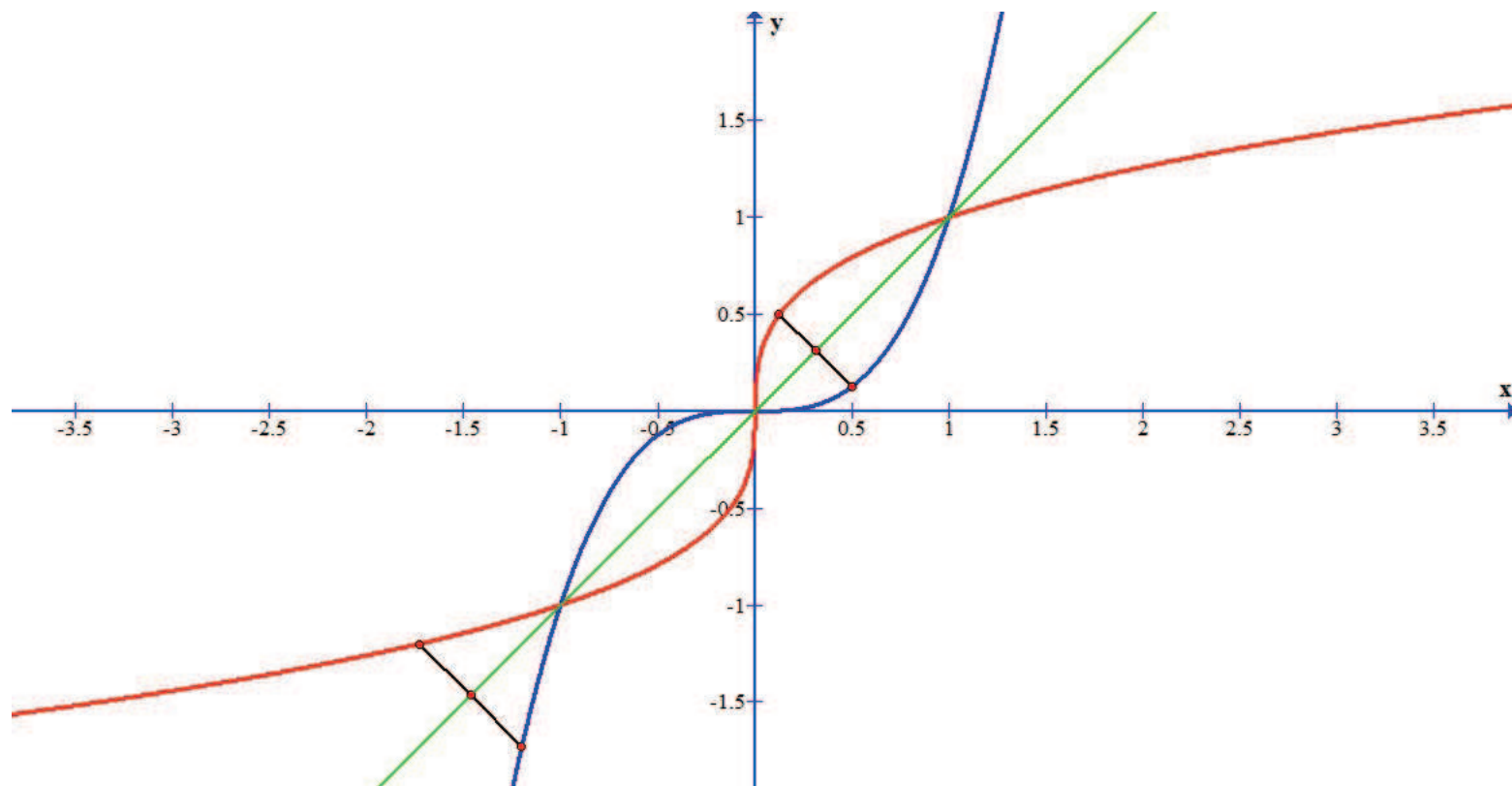
Пример 3 $\sin x + \sin \frac{x}{\sqrt{2}}$ не е периодична

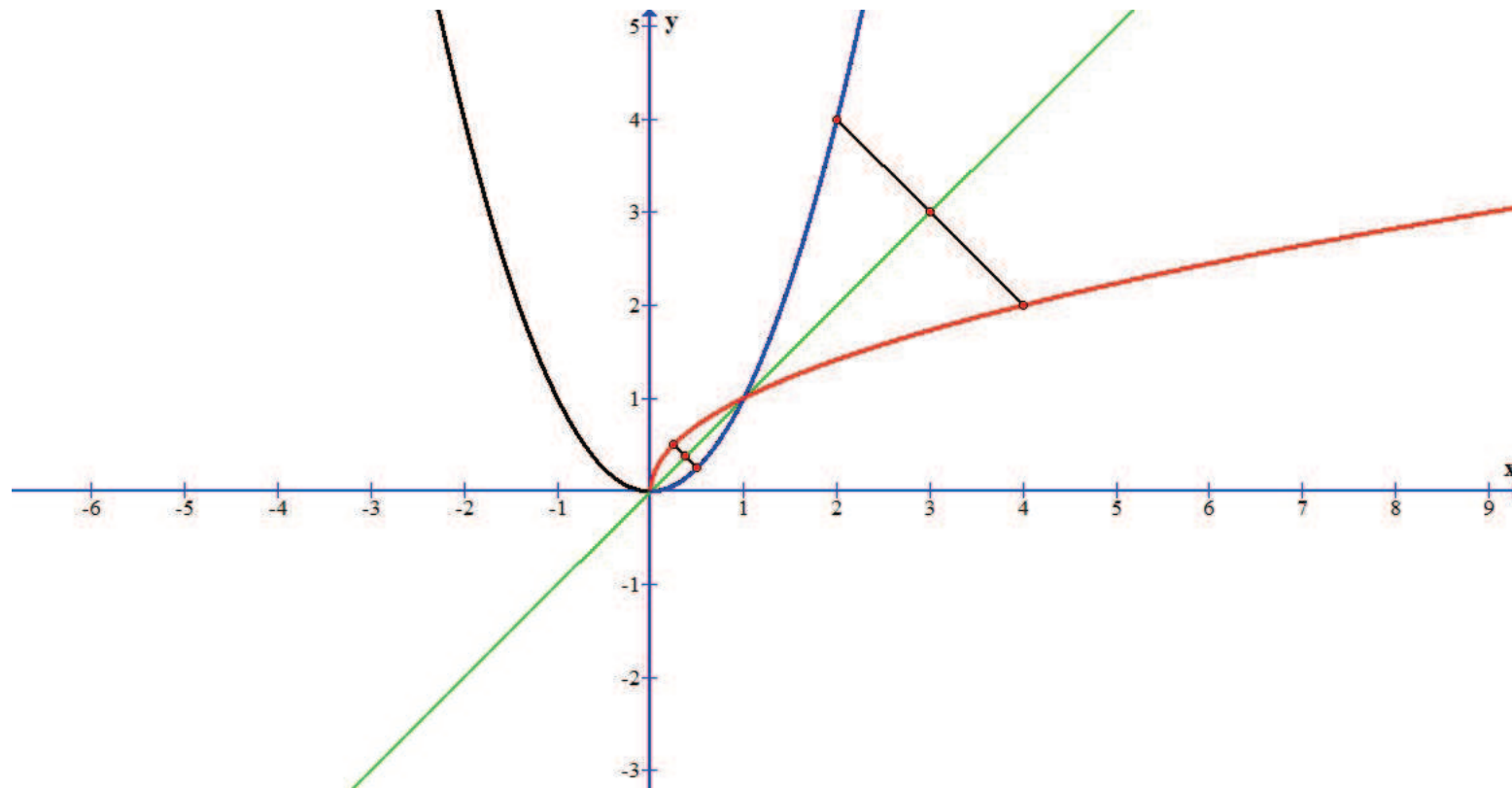
1.7 Обратими функции

- f е обратима в множество $A \subset D_f$, ако $f(x) \neq f(y)$ за всеки $x \neq y$, $x \in A$, $y \in A$
- основни равенства
 - $g(f(x)) = x$ за всяко $x \in D_f = R_g$
 - $f(g(x)) = x$ за всяко $x \in D_g = R_f$
- строго монотонна е обратима
- обратното не винаги е вярно $f(x) = \begin{cases} 2x & \text{за } x \in [0, 1) \\ -x + 4 & \text{за } x \in [1, 2] \end{cases}$
- обратната на растяща (намаляваща) е растяща (намаляваща)
- обратната на нечетна е нечетна (а за четна???)
- графика на обратната функция — симетрична на графиката на функцията, на която е обратна, относно правата $y = x$

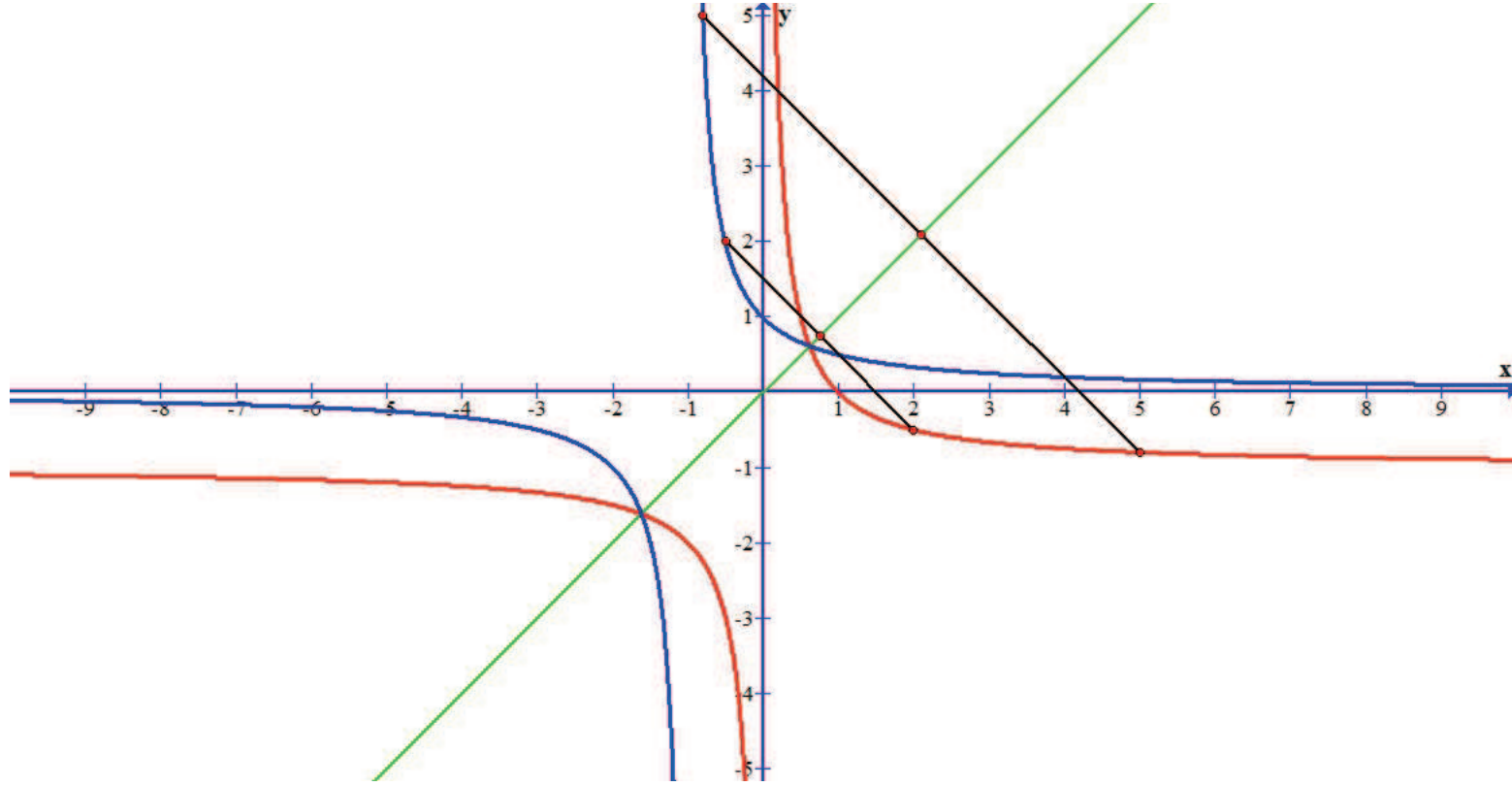
Пример 1 x^3 е обратима в \mathbb{R}

Пример 2 x^2 е обратима само в $[0, +\infty)$

Пример 3 $\frac{1-x}{x}$ е обратима — обратна $\frac{1}{1+x}$

2 Рационални функции

2.1 Полиноми

- Основни едночлени x^{2n} – „прилича“ на x^2 , а x^{2n+1} – на x^3
- Многочлен (полином) $P(x) = a_0x^n + a_1x^{n-1} + \dots + a_n$, степен на полинома
- Теорема: Нека за полинома $P(x)$ от степен n съществува число b , за което $P(b) = 0$. Тогава съществува полином $Q(x)$ от степен $n - 1$, за който $P(x) = (x - b)Q(x)$.
- Следствие: Полином $P(x)$ от степен n има най-много n различни нули.
- Принцип за сравняване на коефициентите: Нека $P(x)$ и $Q(x)$ са два полинома, от степен най-много n , за които $P(b_i) = Q(b_i)$ за $n + 1$ различни числа b_1, b_2, \dots, b_{n+1} .

Тогава $P(x) = Q(x)$ за всяко $x \in \mathbb{R}$ и коефициентите им пред равните степени са равни.

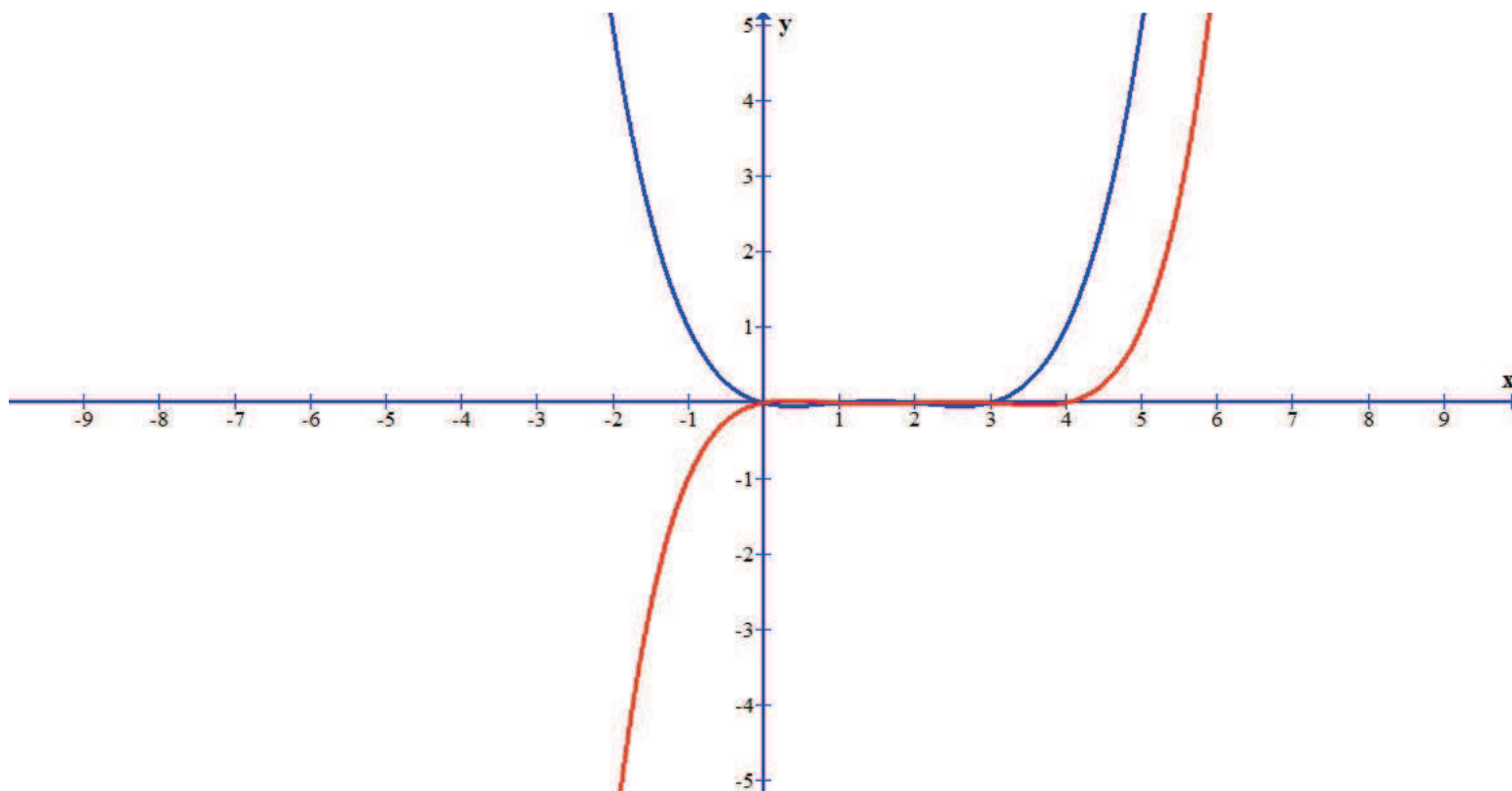
- Пример: $\sum_{k=0}^n \binom{n}{k}^2 = \binom{2n}{n}$.

- Дефиниция: $\binom{x}{k}$ е единствения полином от степен k , който в $0, 1, \dots, k-1$ има стойност 0, а в k – стойност 1.

$$\binom{x}{k} = \frac{x(x-1)\dots(x-k+1)}{k!}.$$

Примери: $\binom{-1}{k} = (-1)^k$, $\binom{-2}{k} = (-1)^k (k+1)$, $\binom{-\frac{1}{2}}{k} = \frac{(-1)^k (2k-1)!!}{(2k)!!}$.

Пример Графики на $\begin{pmatrix} x \\ 4 \end{pmatrix}$ – синьо, $\begin{pmatrix} x \\ 5 \end{pmatrix}$ – червено

2.2 Рационални функции

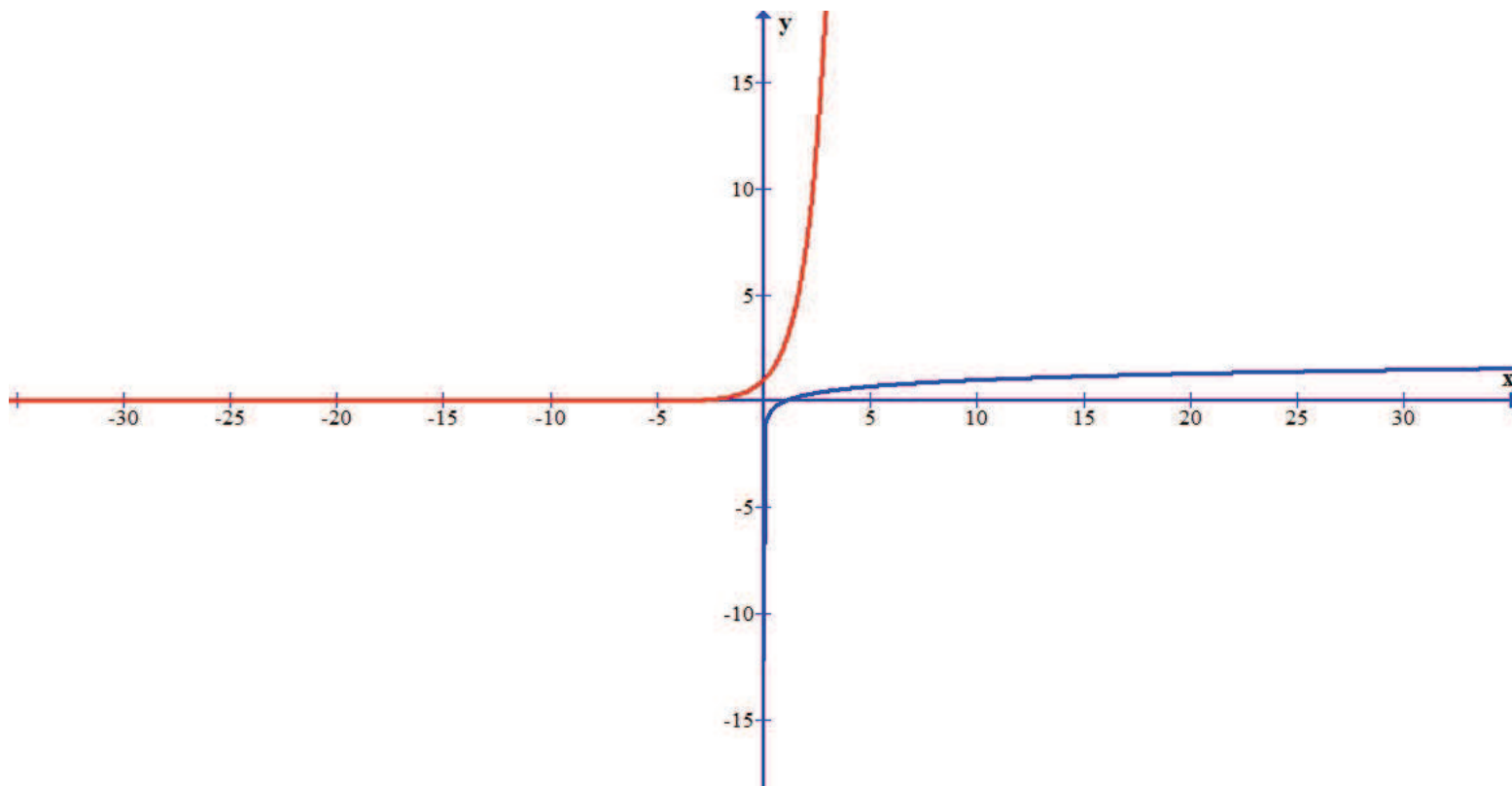
- Деление на полиноми: За всеки два полинома $P(x)$ (от степен n) и $Q(x)$ съществуват полиноми $R(x)$ (от степен най-много $n - 1$) и $S(x)$, за които $Q(x) = P(x)S(x) + R(x)$.
- Рационална функция – частно на два полинома $R(x) = \frac{Q(x)}{P(x)}$.
- Всяка рационална функция е сума на полином и „правилна“ дроб.

3 Экспонента и натурален логаритъм

3.1 Экспонента

- Дефиниция: $e^x = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{x}{n}\right)^n$
- Мотивация
- Основно равенство: $e^{x+y} = e^x e^y$
- Свойства:
 - $e^x > 0$ за всяко $x \in \mathbb{R}$
 - $e^x \geq 1 + x$ за всяко $x \in \mathbb{R}$
 - $e^x \leq \frac{1}{1-x}$ за всяко $x < 1$
 - e^x е строго растяща, следователно обратима.
 - за всяко $y > 0$ съществува $x \in \mathbb{R}$, за което $e^x = y$.
Може да се покаже, че $x = \lim_{n \rightarrow \infty} n \left(\sqrt[n]{y} - 1\right)$.

Графика

3.2 Натурален логаритъм

Натурален логаритъм – обратната на експонентата
(единственото решение на уравнението $e^x = y$ за $y > 0$).

Свойства:

- $\ln(xy) = \ln x + \ln y$ за всяко $x > 0$ и всяко $y > 0$
- $\ln(x+1) \leq x$ за всяко $x > -1$
- $\ln(x+1) \geq \frac{x}{x+1}$ за всяко $x > -1$
- $\ln x$ е строго растяща

3.3 Степен с положителна основа

Степен с положителна основа – $a^b = e^{b \ln a}$ за $a > 0$.

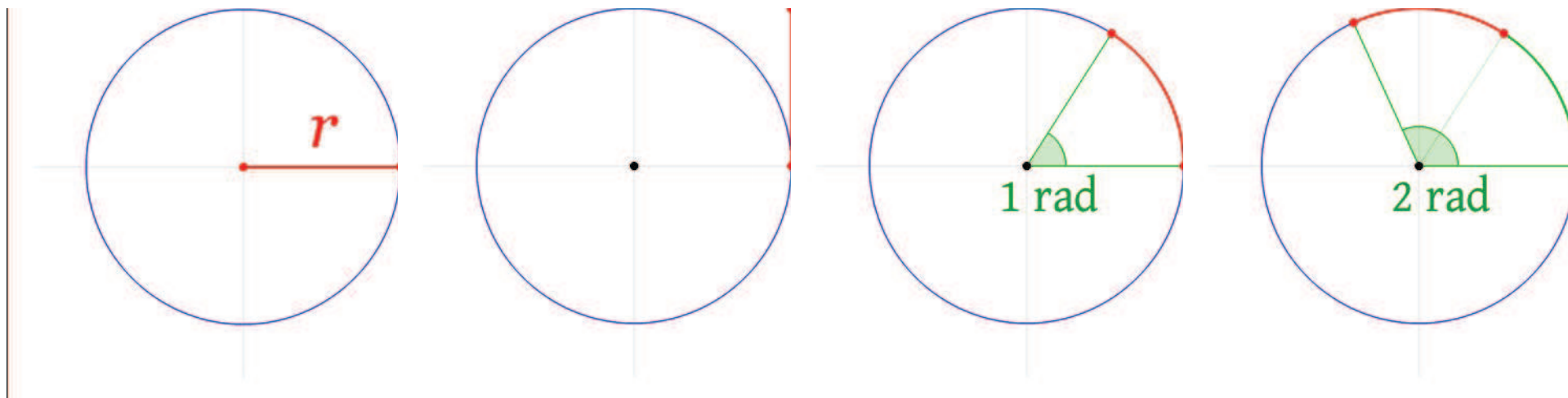
Свойства:

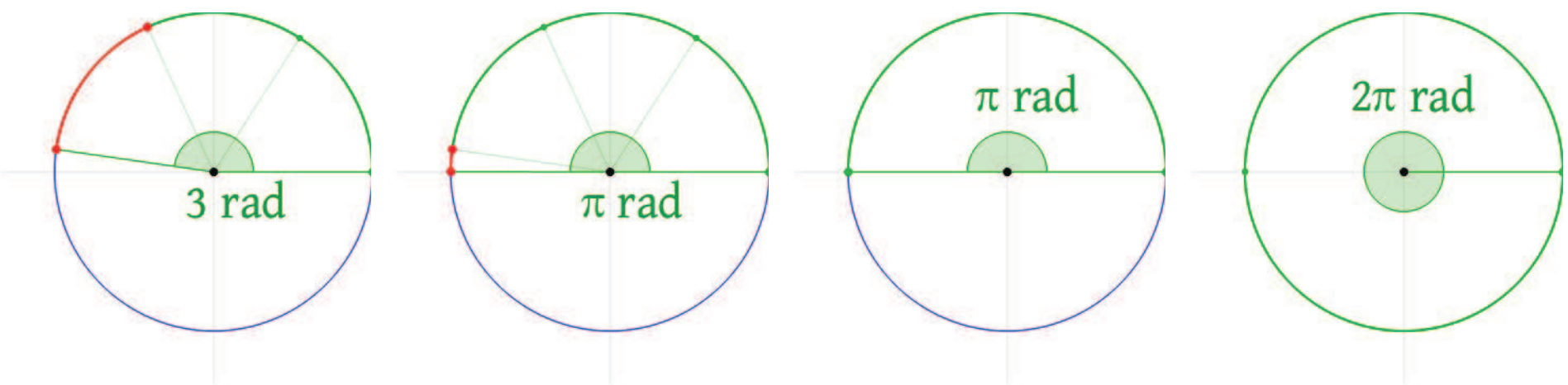
- $a^{b+c} = a^b a^c$
- $(ab)^c = a^c b^c$
- $(a^b)^c = a^{bc}$
- a^x е обратима за $a \neq 1$.
- Логаритъм с положителна основа $a \neq 1$ – обратната на a^x .
- $\log_a x = \frac{\ln x}{\ln a}$

4 Тригонометричні і оберні тригонометричні функції

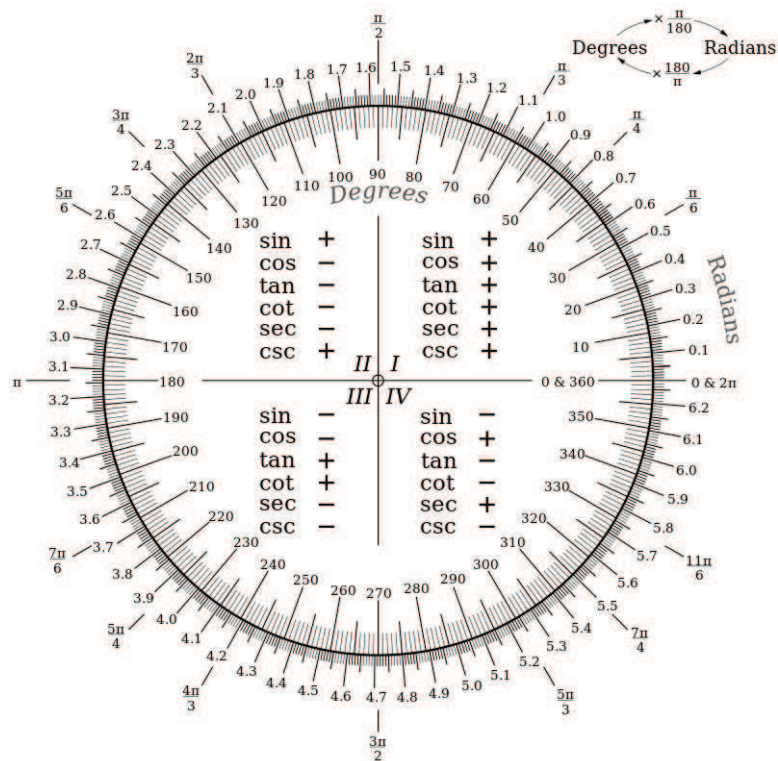
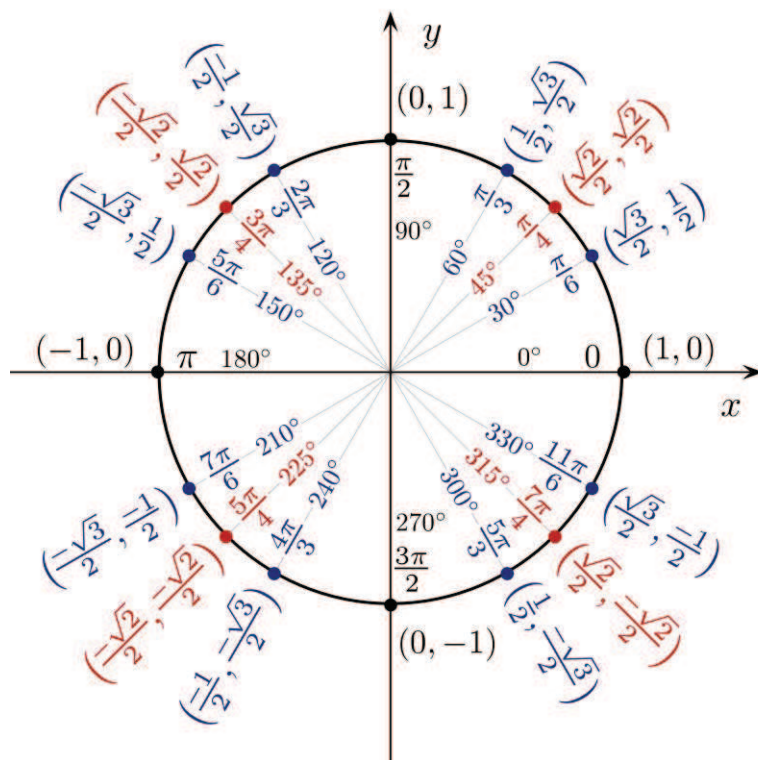
4.1 Тригонометричні функції

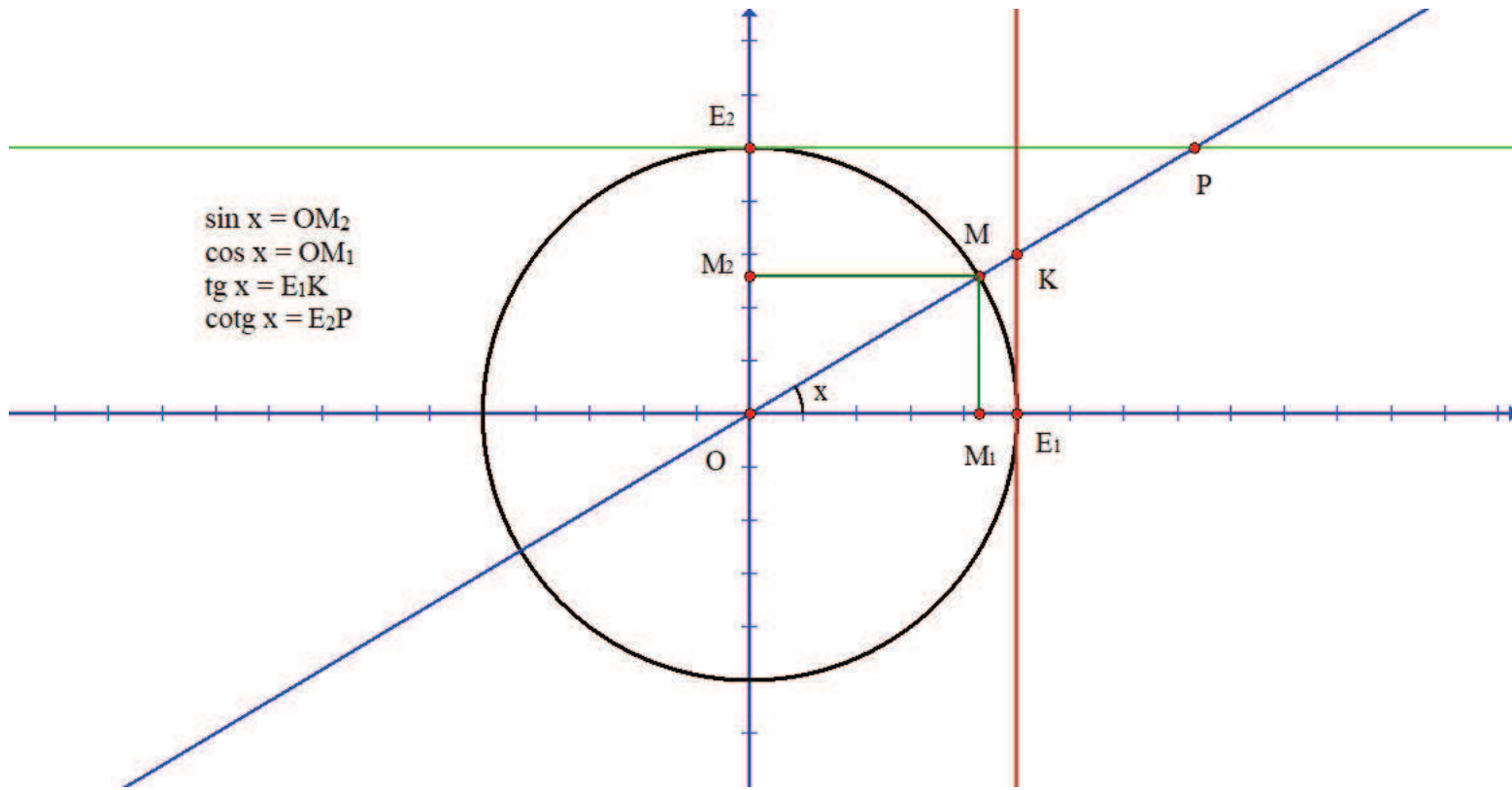
4.1.1 Радиан

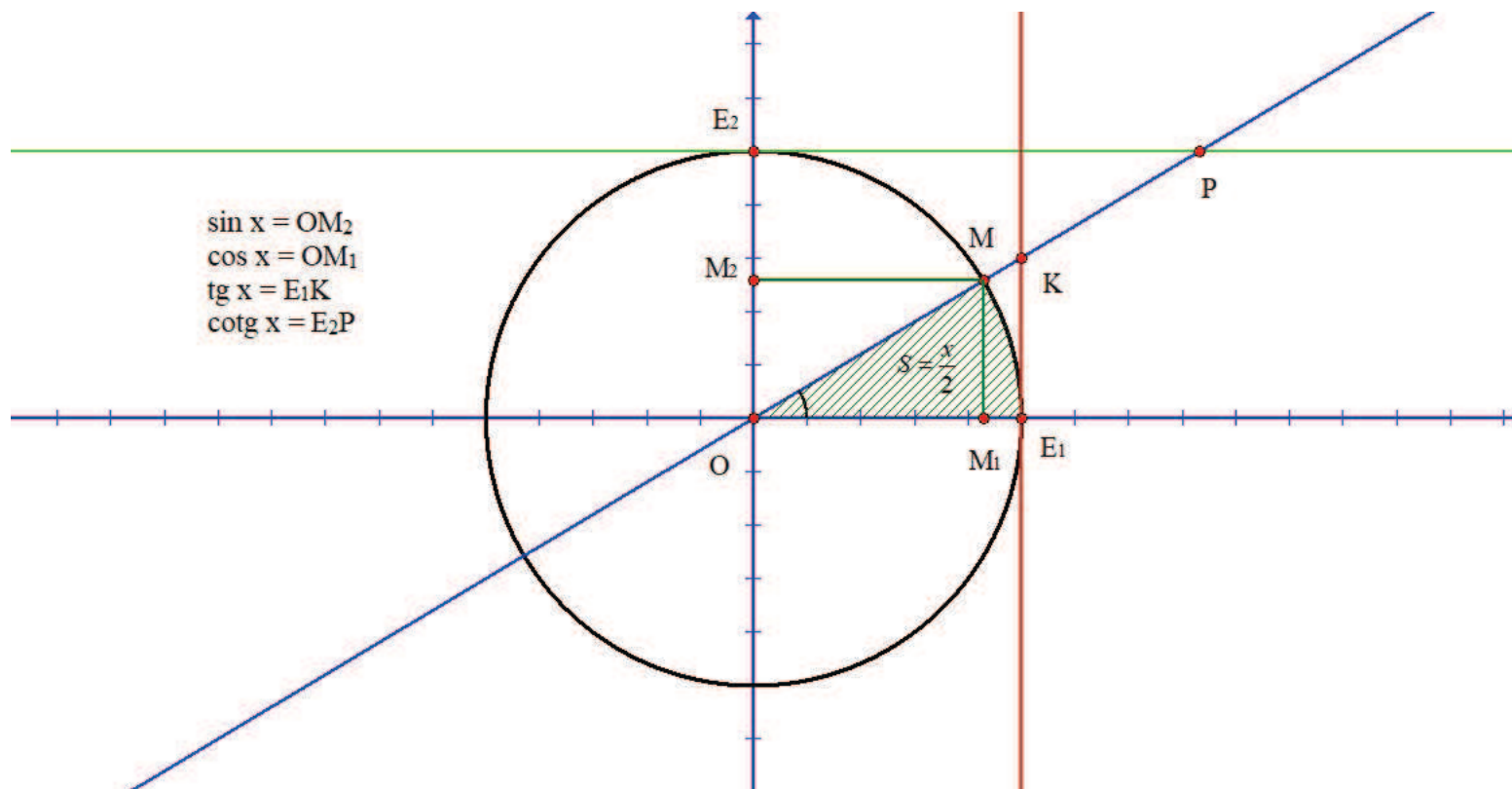

4.1.2 Тригонометрична окръжност

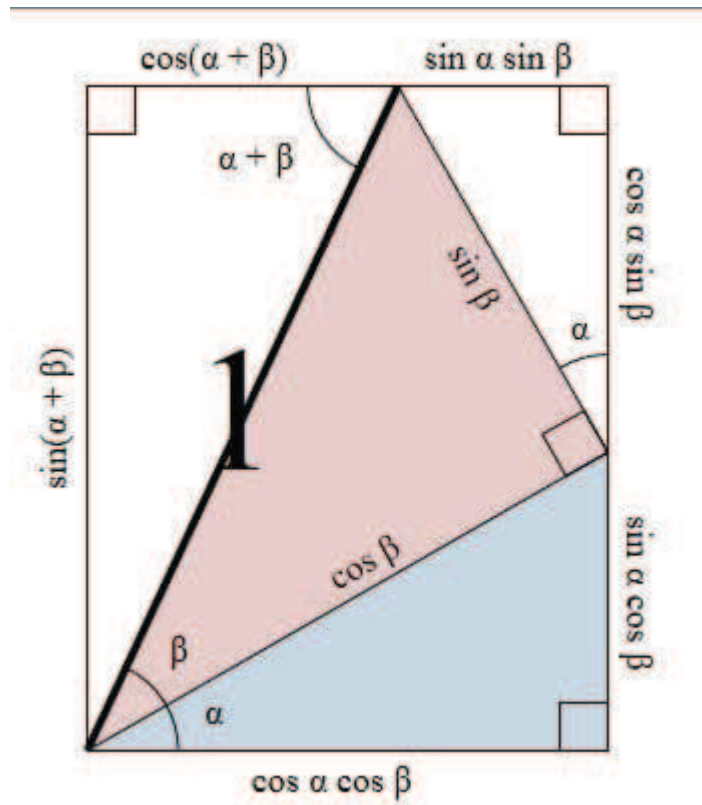
4.1.3 Аргументът като лице

4.1.4 Основни равенства

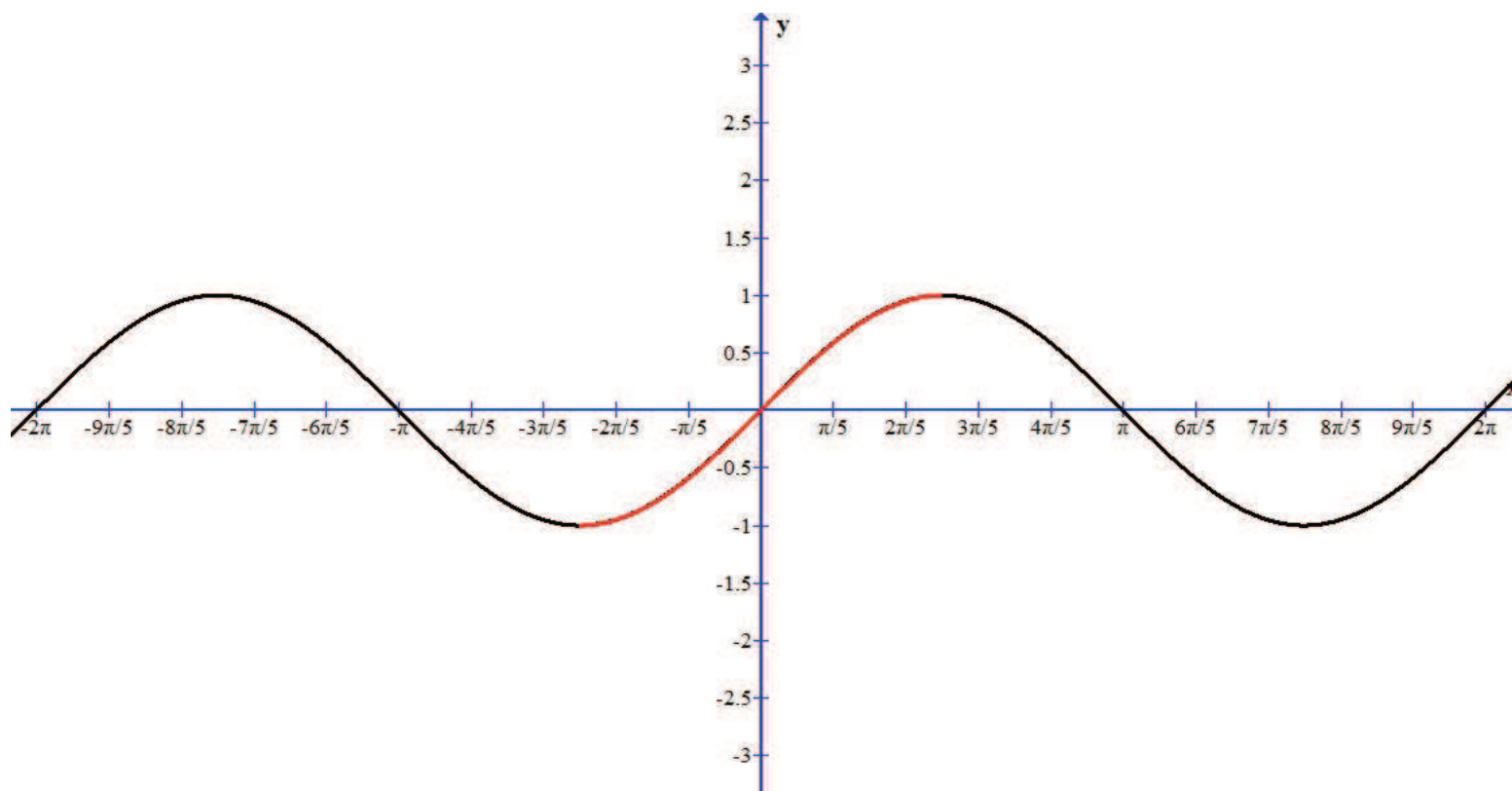
- $\sin 0 = 0$, $\cos 0 = 1$, $\sin \frac{\pi}{2} = 1$, $\cos \frac{\pi}{2} = 0$
- $\sin (x + y) = \sin x \cos y + \cos x \sin y$
- $\sin (x - y) = \sin x \cos y - \cos x \sin y$
- $\cos (x + y) = \cos x \cos y - \sin x \sin y$
- $\cos (x - y) = \cos x \cos y + \sin x \sin y$
- Питагорова теорема $\cos^2 x + \sin^2 x = 1$

Доказателство на картина

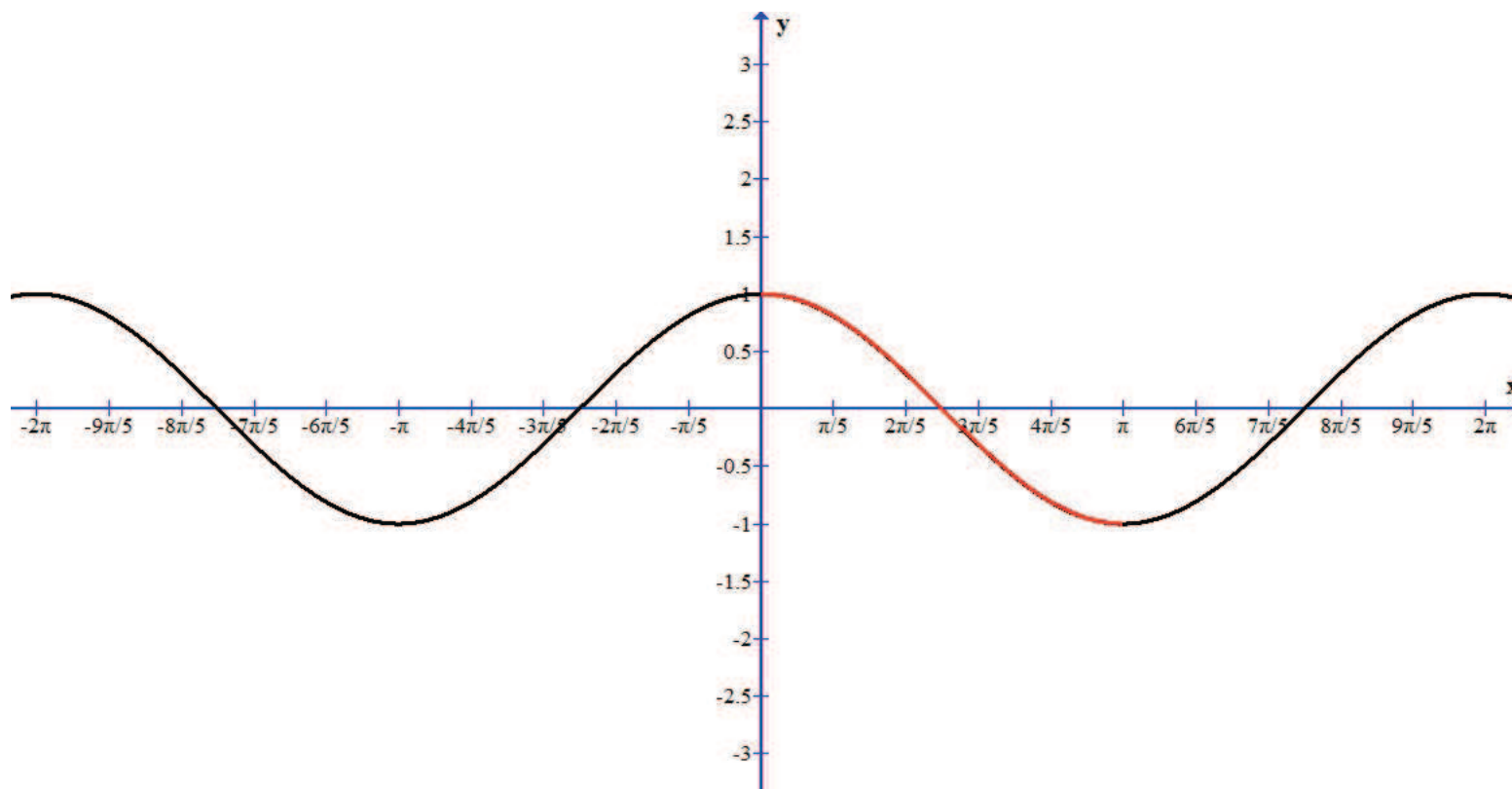
$\sin x$

– періодична с період 2π , нечетна, обратима в $\left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right]$ (строго растяща)

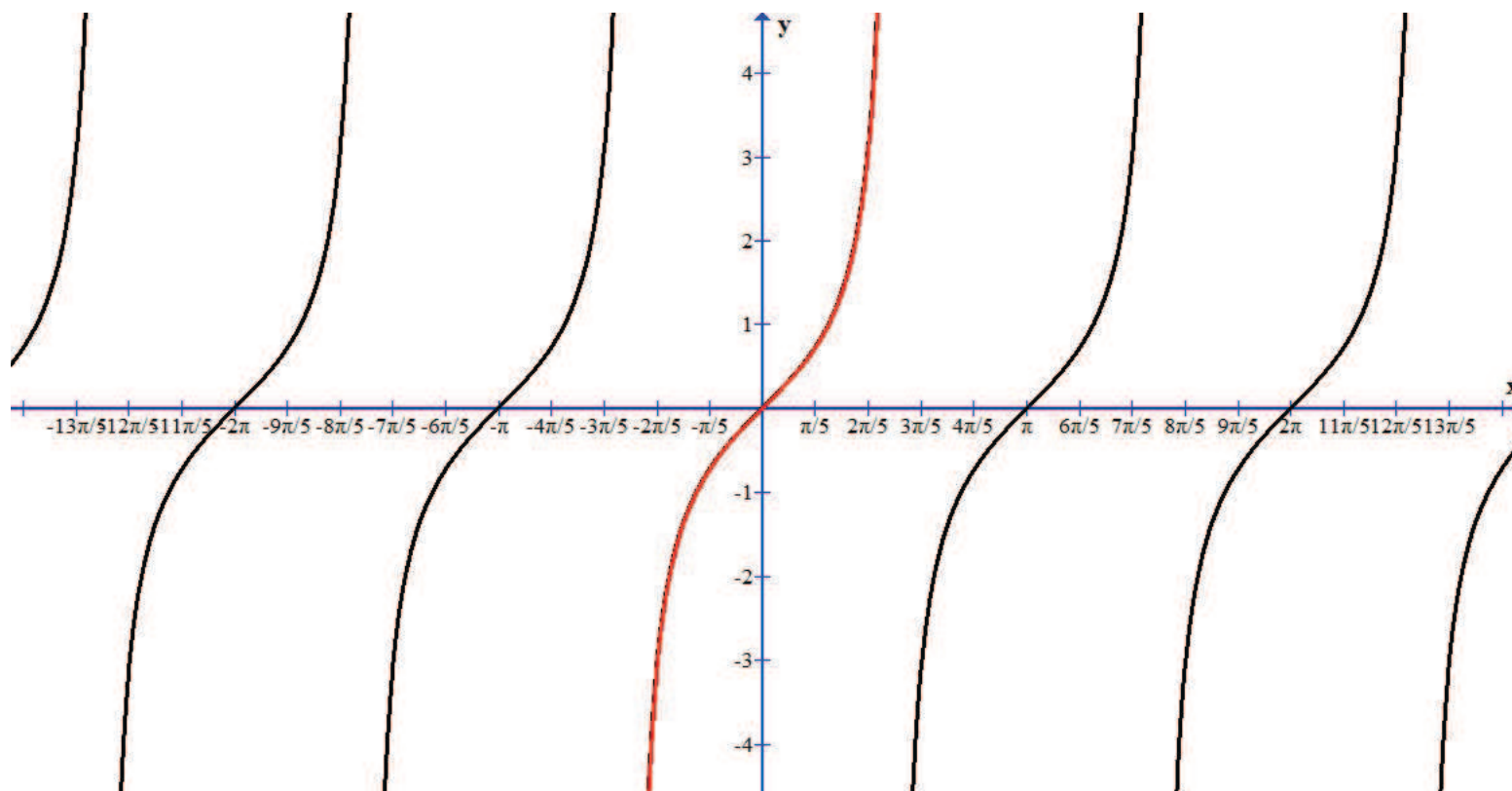
$\cos x$

– періодична с період 2π , четна, обрiтна в $[0, \pi]$ (строго намагаюча)

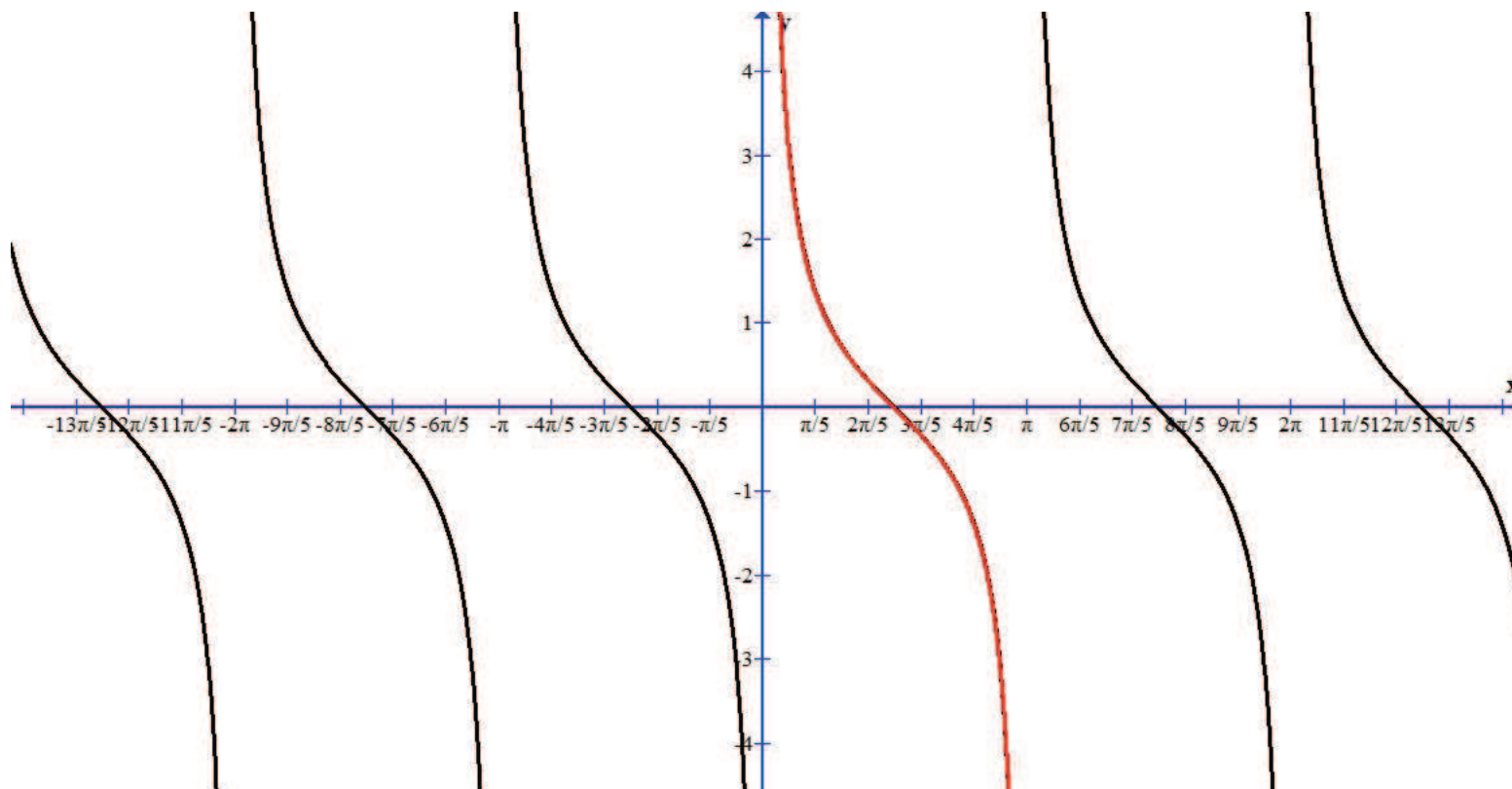

$\operatorname{tg} x$

$\operatorname{tg} x = \frac{\sin x}{\cos x}$ – періодична с період π , нечетна, обратима в $\left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right)$ (строго растяща)

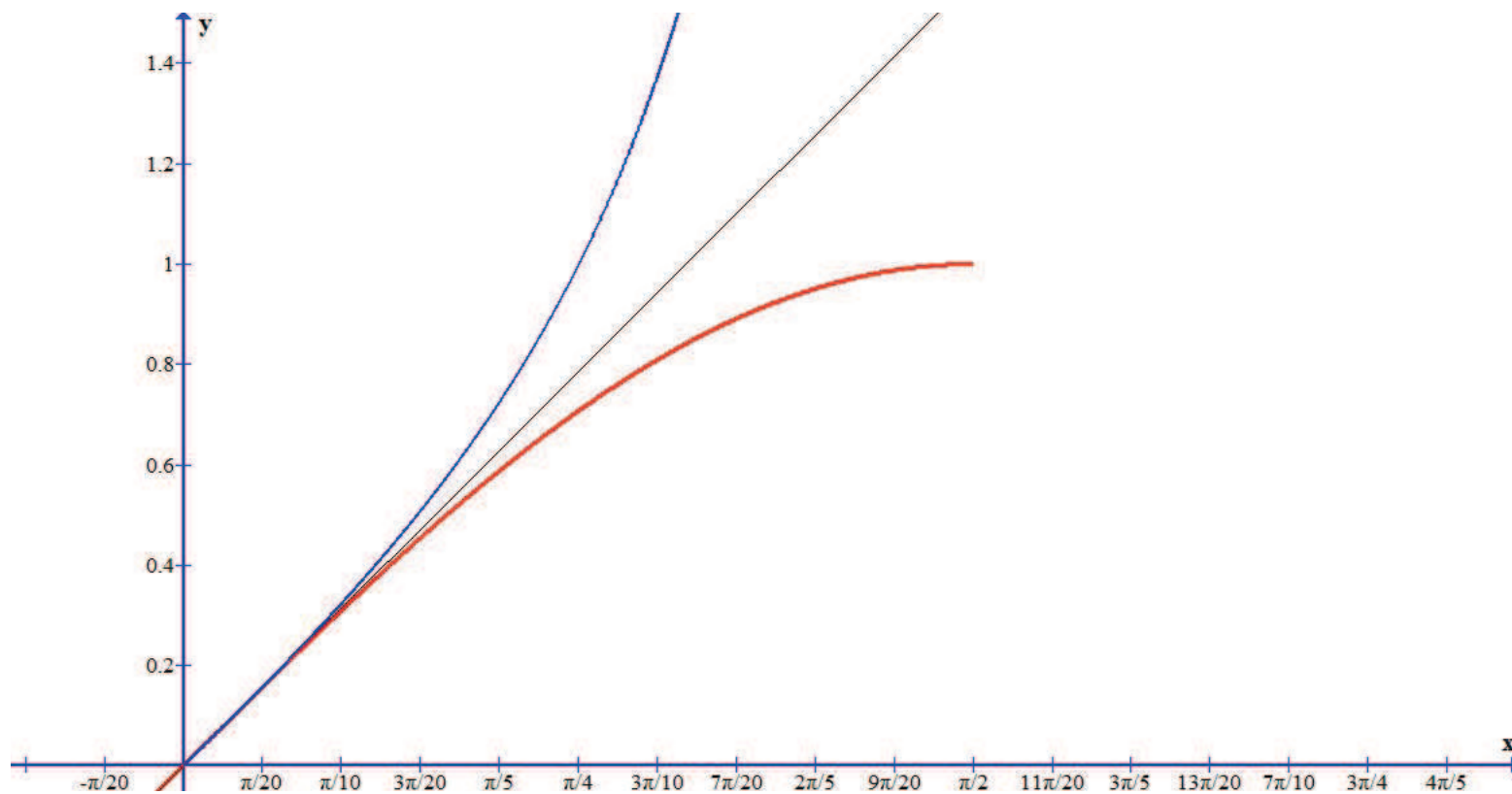

$\operatorname{ctg} x$
 $\operatorname{ctg} x = \frac{\cos x}{\sin x}$ – періодична с період π , нечетна, обратима в $(0, \pi)$ (строго намагаюча)

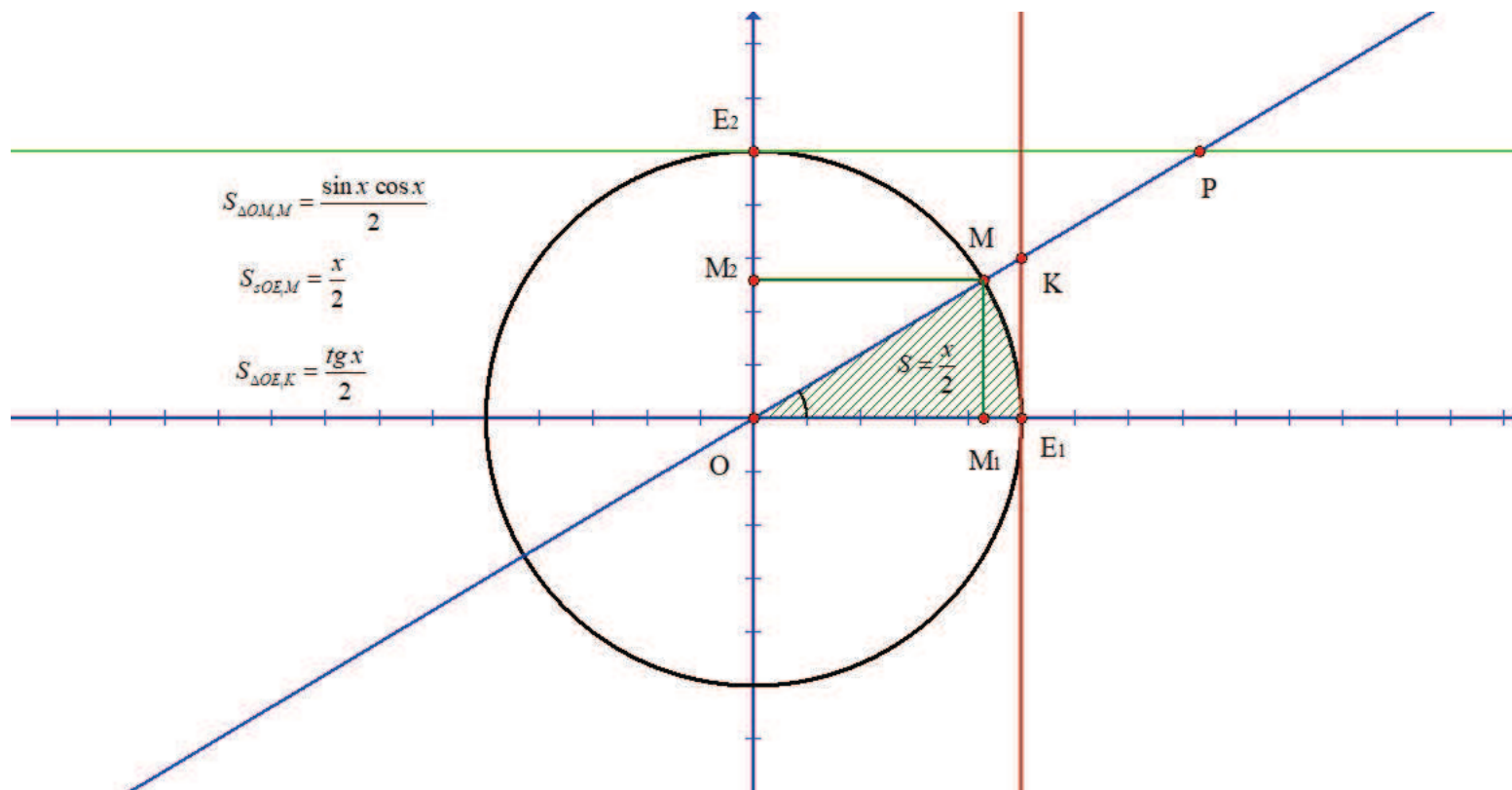

Основно неравенство

$$0 < \sin x < x < \operatorname{tg} x \quad - \text{за всяко } x \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right)$$

Обосновка

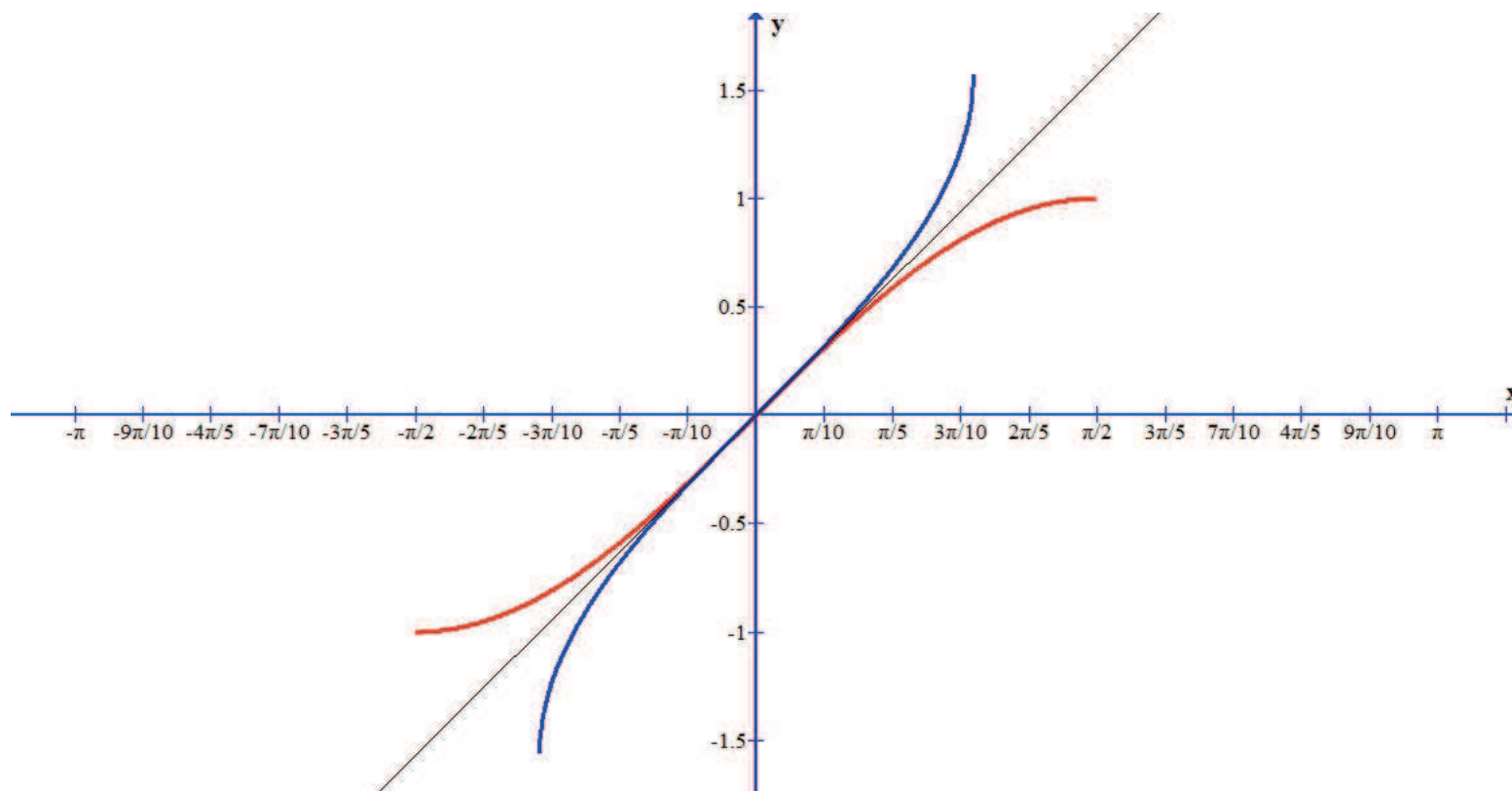

4.2 Обратни тригонометрични функции

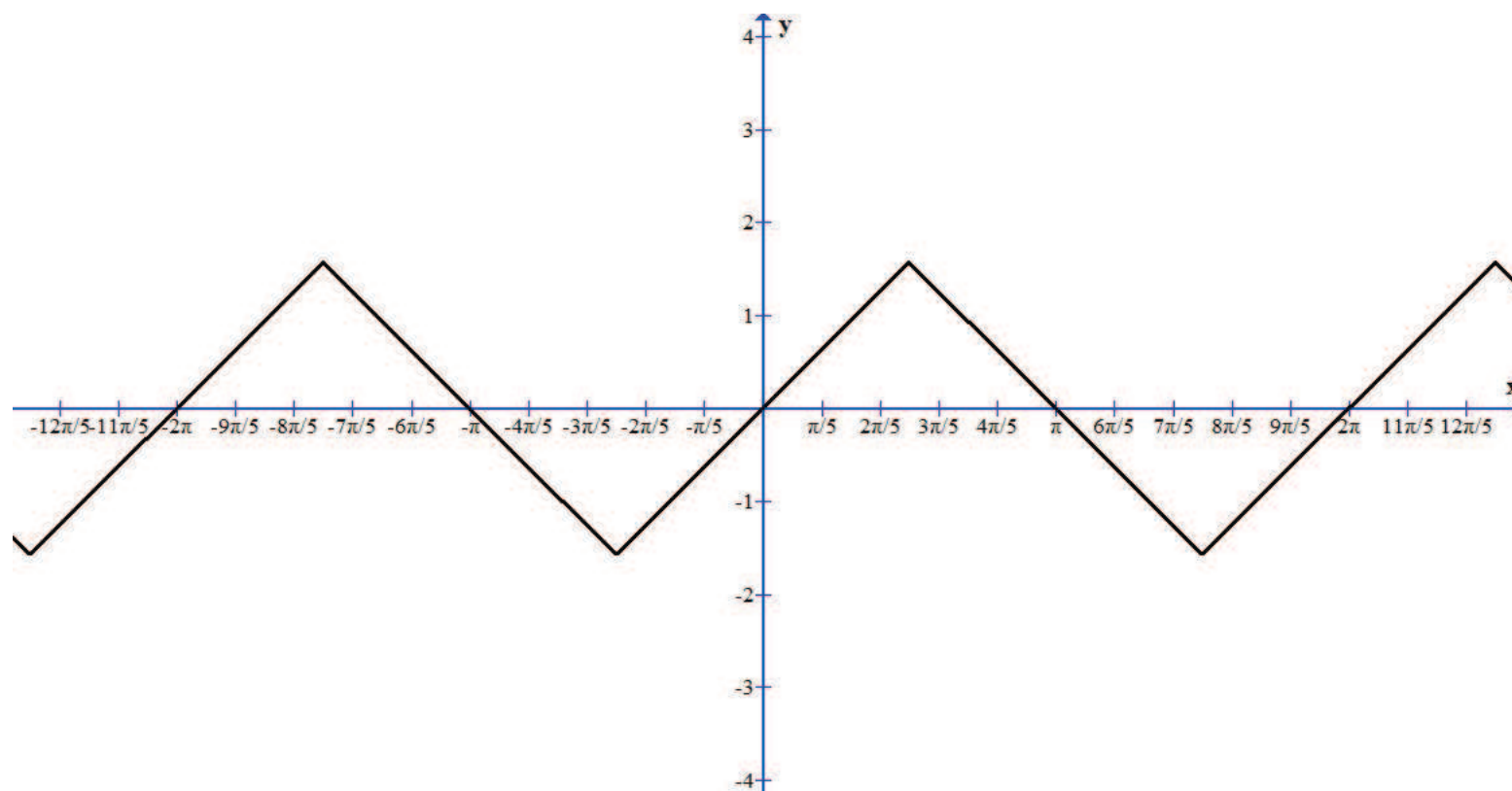
$\arcsin x$

– дефинирана в $[-1, 1]$, стойности $\left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right]$, строго растяща, нечетна

$$\sin(\arcsin x) = x \quad \text{за } x \in [-1, 1], \quad \arcsin(\sin x) = x \quad \text{за } x \in \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right]$$

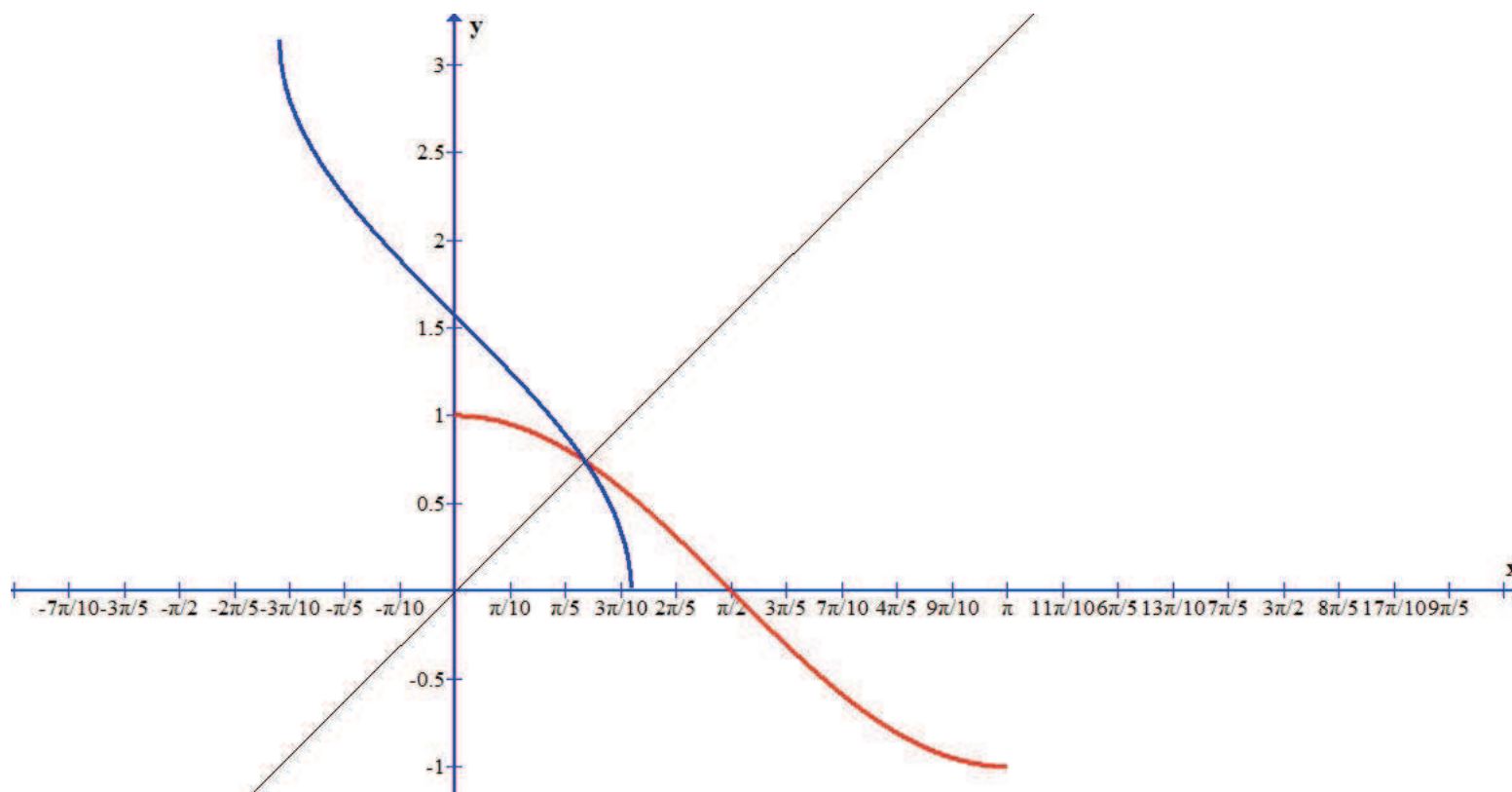

Построяване на графиката на функцията $\arcsin(\sin x)$ – дефинирана навсякъде, периодична с период 2π , в $\left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right]$ съвпада с x , а в $\left[\frac{\pi}{2}, \frac{3\pi}{2}\right]$ – с $\pi - x$.

$\arccos x$

– дефінірована в $[-1, 1]$, стойности $[0, \pi]$, строго намагаваща,
 $\arccos(-x) = \pi - \arccos x$, $\cos(\arccos x) = x$ за $x \in [-1, 1]$,
 $\arccos(\cos x) = x$ за $x \in [0, \pi]$

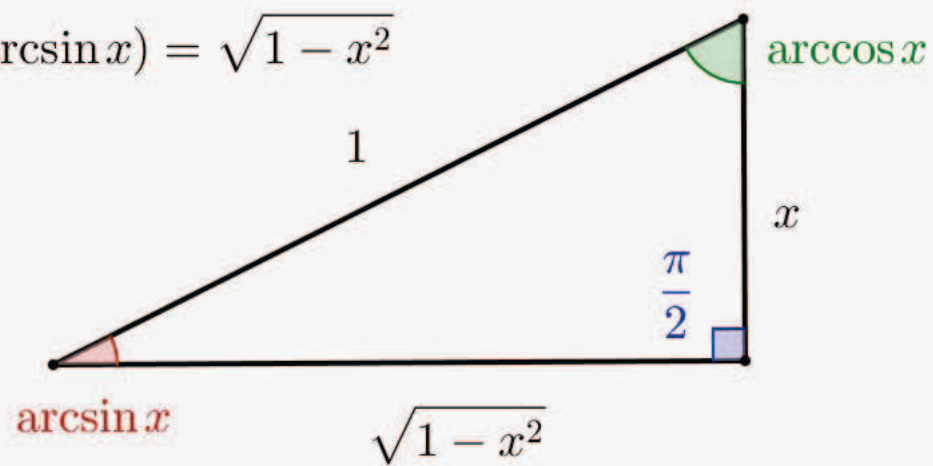

Връзки

$$\arcsin x + \arccos x = \frac{\pi}{2}$$

$$\sin(\arccos x) = \sqrt{1 - x^2}$$

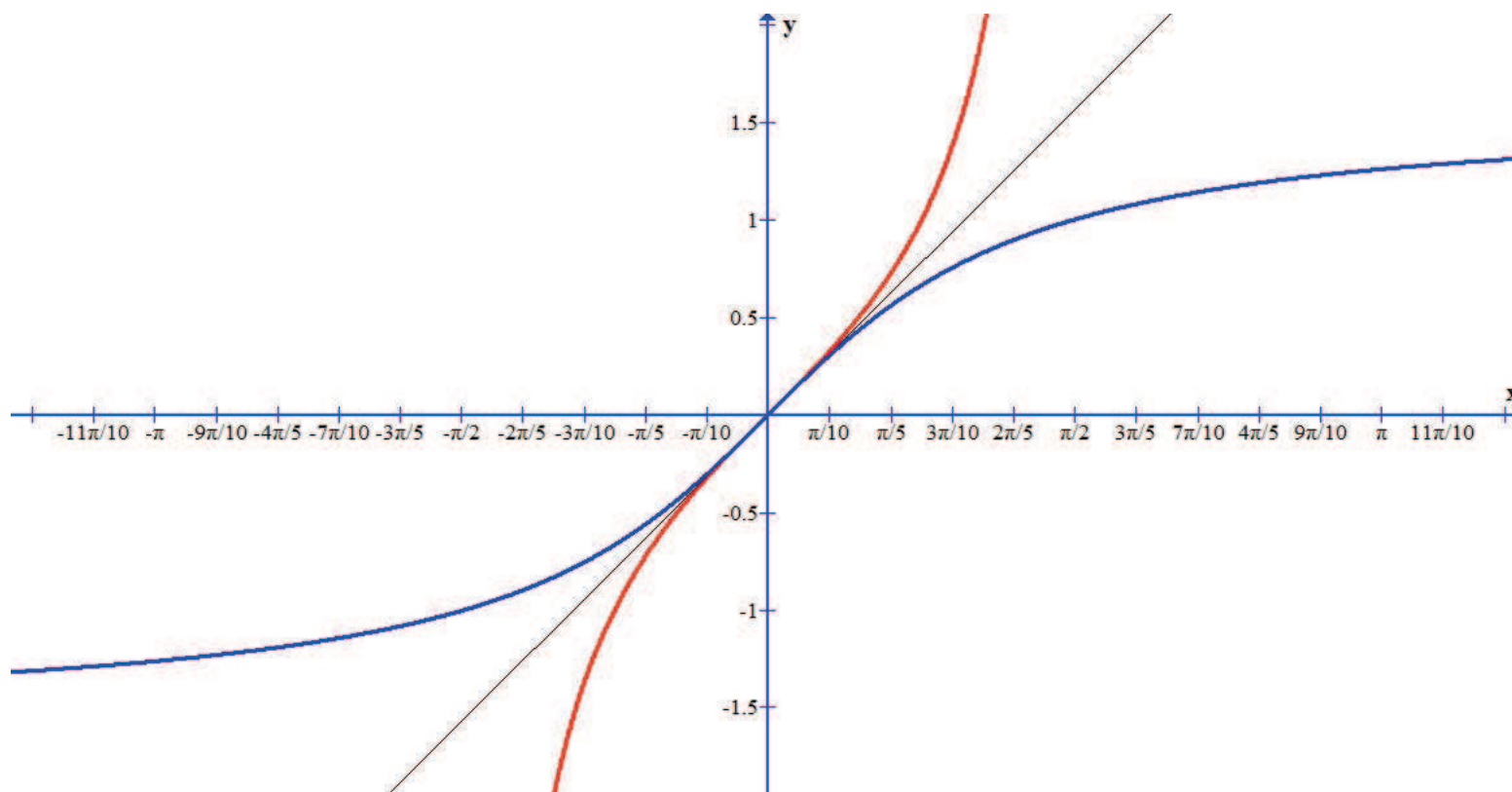
$$\cos(\arcsin x) = \sqrt{1 - x^2}$$

$\operatorname{arctg} x$

– дефинирана в \mathbb{R} , стойности $\left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right)$, строго растяща, нечетна

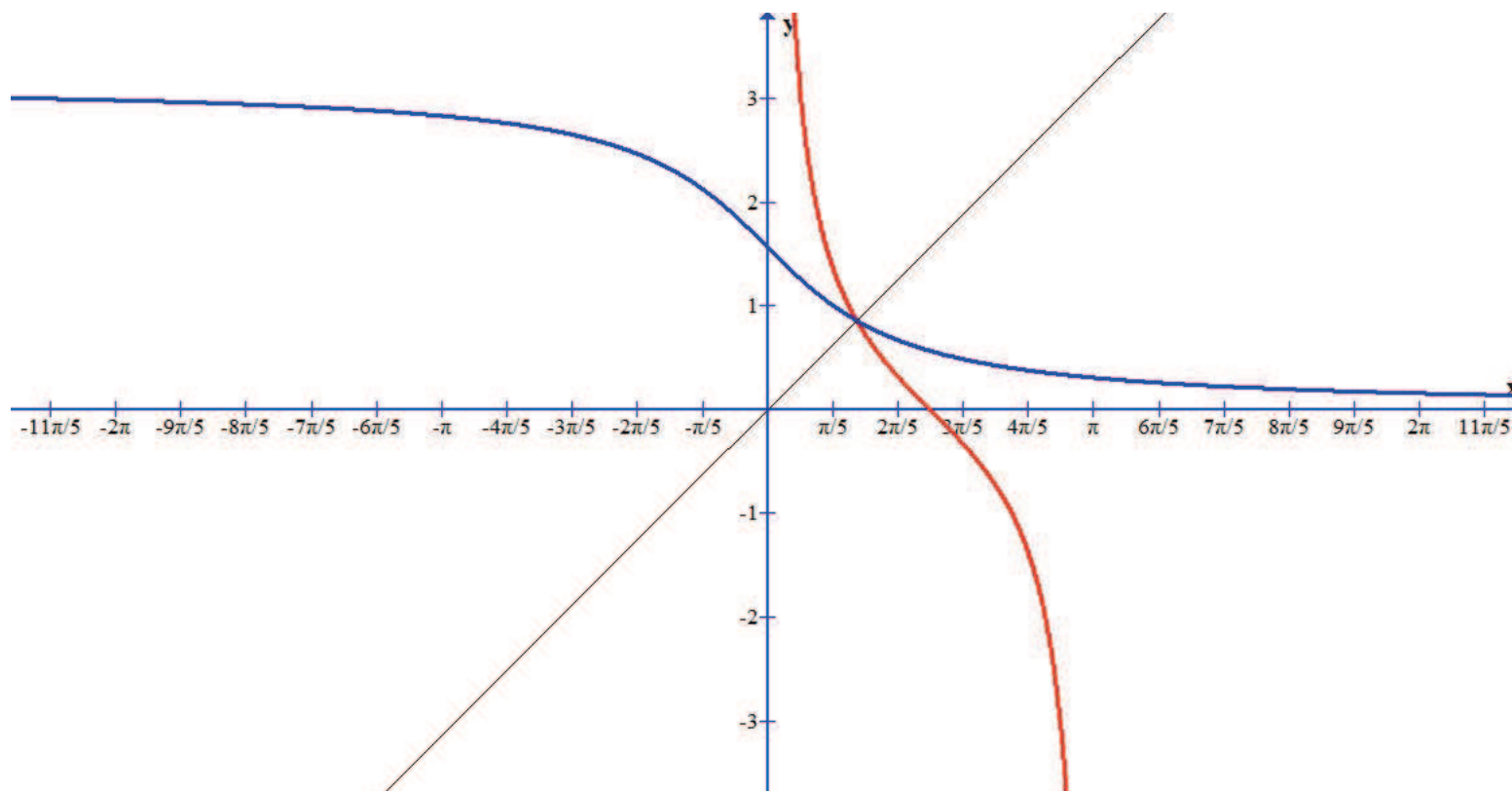
$$\operatorname{tg}(\operatorname{arctg} x) = x \text{ за } x \in \mathbb{R}, \quad \operatorname{arctg}(\operatorname{tg} x) = x \text{ за } x \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right)$$

$\operatorname{arccotg} x$

– дефінірована в \mathbb{R} , стойности $(0, \pi)$, строго намагаваща, $\operatorname{arccotg}(-x) = \pi - \operatorname{arccotg} x$

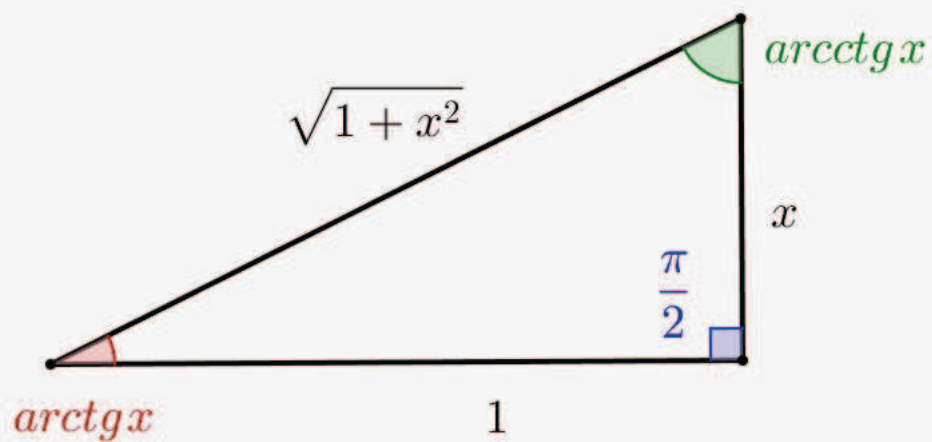
$\operatorname{ctg}(\operatorname{arccotg} x) = x$ за $x \in \mathbb{R}$, $\operatorname{arccotg}(\operatorname{ctg} x) = x$ за $x \in (0, \pi)$

Връзки

$$\operatorname{arctg} x + \operatorname{arcctg} x = \frac{\pi}{2}$$

$$\operatorname{tg}(\operatorname{arcctg} x) = \frac{1}{x} \quad \operatorname{cotg}(\operatorname{arctg} x) = \frac{1}{x}$$

$$\sin(\operatorname{arctg} x) = \frac{x}{\sqrt{1+x^2}}$$

$$\cos(\operatorname{arctg} x) = \frac{1}{\sqrt{1+x^2}}$$

4.3 Доказателства и задачи

Две важни твърдения:

- $\sin(2\operatorname{arctg} x) = \frac{2x}{1+x^2}$ за $x \in \mathbb{R}$

Доказателство: $\sin(2\operatorname{arctg} x) = 2 \sin(\operatorname{arctg} x) \cos(\operatorname{arctg} x) = 2 \cdot \frac{x}{\sqrt{1+x^2}} \cdot \frac{1}{\sqrt{1+x^2}} = \frac{2x}{1+x^2}$

- $\cos(2\operatorname{arctg} x) = \frac{1-x^2}{1+x^2}$ за $x \in \mathbb{R}$

Доказателство: $\cos(2\operatorname{arctg} x) = \cos^2(\operatorname{arctg} x) - \sin^2(\operatorname{arctg} x) =$
 $= \left(\frac{1}{\sqrt{1+x^2}} \right)^2 - \left(\frac{x}{\sqrt{1+x^2}} \right)^2 = \frac{1-x^2}{1+x^2}$

Някои от твърденията, цитирани преди:

- $\arcsin(\sin x) = \pi - x$ за $x \in \left[\frac{\pi}{2}, \frac{3\pi}{2} \right]$

Доказателство: $x \in \left[\frac{\pi}{2}, \frac{3\pi}{2} \right] \Rightarrow \alpha = (\pi - x) \in \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2} \right],$
 $\beta = \arcsin(\sin x) \in \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2} \right]. \quad \sin \alpha = \sin x = \sin \beta \Rightarrow \alpha = \beta.$

• $\arccos(-x) = \pi - \arccos x$

Доказателство: $\arccos x \in [0, \pi] \Rightarrow \alpha = (\pi - \arccos x) \in [0, \pi], \quad \beta = \arccos(-x) \in [0, \pi].$
 $\cos \alpha = -\cos x = \cos \beta \Rightarrow \alpha = \beta.$

• $\arcsin x + \arccos x = \frac{\pi}{2} \quad \text{за } x \in [-1, 1]$

Доказателство: $\arccos x \in [0, \pi] \Rightarrow \alpha = \left(\frac{\pi}{2} - \arccos x \right) \in \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2} \right],$
 $\beta = \arcsin x \in \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2} \right]. \quad \sin \alpha = \cos \arccos x = x = \sin \beta \Rightarrow \alpha = \beta.$

• $\sin(\arccos x) = \sqrt{1 - x^2} \quad \text{за } x \in [-1, 1]$

Доказателство: $\arccos x \in [0, \pi] \Rightarrow \sin(\arccos x) \geq 0.$

$\sin^2(\arccos x) = 1 - \cos^2(\arccos x) = 1 - x^2 \Rightarrow \sin(\arccos x) = \sqrt{1 - x^2}.$

- $\operatorname{tg}(\operatorname{arctg} x) = \frac{1}{x}$ за $x \neq 0$

$$\text{Доказателство: } \operatorname{tg}(\operatorname{arctg} x) = \frac{1}{\operatorname{ctg}(\operatorname{arctg} x)} = \frac{1}{x}.$$

- $\cos(\operatorname{arctg} x) = \frac{1}{\sqrt{1+x^2}}$ за $x \in \mathbb{R}$

$$\text{Доказателство: } \operatorname{arctg} x \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right) \Rightarrow \cos(\operatorname{arctg} x) > 0.$$

$$\begin{aligned} \cos^2(\operatorname{arctg} x) &= \frac{\cos^2(\operatorname{arctg} x)}{\sin^2(\operatorname{arctg} x) + \cos^2(\operatorname{arctg} x)} = \frac{1}{\operatorname{tg}^2(\operatorname{arctg} x) + 1} = \frac{1}{x^2 + 1} \\ \Rightarrow \cos(\operatorname{arctg} x) &= \frac{1}{\sqrt{1+x^2}}. \end{aligned}$$

Задачи

- Да се пресметне: $\operatorname{arctg} 2 + \operatorname{arctg} 3$.

$$\text{Решение: } 0 < \operatorname{arctg} 2 < \frac{\pi}{2}, 0 < \operatorname{arctg} 3 < \frac{\pi}{2} \Rightarrow 0 < \operatorname{arctg} 2 + \operatorname{arctg} 3 < \pi.$$

$$\begin{aligned} \cos(\operatorname{arctg} 2 + \operatorname{arctg} 3) &= \cos(\operatorname{arctg} 2) \cdot \cos(\operatorname{arctg} 3) - \sin(\operatorname{arctg} 2) \sin(\operatorname{arctg} 3) = \\ &= \frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \frac{1}{\sqrt{10}} - \frac{2}{\sqrt{5}} \cdot \frac{3}{\sqrt{10}} = -\frac{1}{\sqrt{2}} \Rightarrow \operatorname{arctg} 2 + \operatorname{arctg} 3 = \frac{3\pi}{4}. \end{aligned}$$

- Да се докаже, че $\operatorname{arctg} x + \operatorname{arctg} y = \operatorname{arctg} \frac{x+y}{1-xy}$ за $xy < 1$.

Решение: $-\pi < \operatorname{arctg} x + \operatorname{arctg} y < \pi$, $\cos(\operatorname{arctg} x + \operatorname{arctg} y) =$

$$\begin{aligned} &= \cos(\operatorname{arctg} x) \cdot \cos(\operatorname{arctg} y) - \sin(\operatorname{arctg} x) \sin(\operatorname{arctg} y) = \\ &= \frac{1}{\sqrt{1+x^2}} \cdot \frac{1}{\sqrt{1+y^2}} - \frac{x}{\sqrt{1+x^2}} \cdot \frac{y}{\sqrt{1+y^2}} = \frac{1-xy}{\sqrt{1+x^2} \cdot \sqrt{1+y^2}} > 0 \\ &\Rightarrow \alpha = (\operatorname{arctg} x + \operatorname{arctg} y) \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right). \quad \beta = \operatorname{arctg} \frac{x+y}{1-xy} \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right), \\ &\operatorname{tg} \alpha = \frac{\operatorname{tg}(\operatorname{arctg} x) + \operatorname{tg}(\operatorname{arctg} y)}{1 - \operatorname{tg}(\operatorname{arctg} x) \cdot \operatorname{tg}(\operatorname{arctg} y)} = \frac{x+y}{1-xy} = \operatorname{tg} \beta \Rightarrow \alpha = \beta. \end{aligned}$$